

RADOSŁAW LOLO
MIASTA MAZOWIECKIE
W XVI-XVIII WIEKU

RADOSŁAW LOLO

MIASTA
MAZOWIECKIE
XVI–XVIII WIEKU

SZKICE I STUDIA

TETRAGON

WARSZAWA

Recenzent:
prof. dr hab. Janusz Szczepański

Redakcja i korekta:
Zofia Kozik

Współpraca redakcyjna:
Tadeusz Zawadzki

DTP, indeksy:
Wanda Zawadzka

Publikacja dofinansowana ze środków Fundacji Wspierania Nauki, Kultury i Oświaty

Copyright @ 2021 by Radosław Lolo
Copyright © 2021 by Tetragon Sp. z o.o.

Wszelkie prawa zastrzeżone.

I str. okładki: fragment tzw. mapy radziwiłłowskiej
(Bibliothèque nationale de France/europeana.eu)

Wydawnictwo Tetragon Sp. z o.o.
kontakt@tetragon.com.pl
www.tetragon.com.pl

Druk i oprawa:
Print Group Sp. z o.o.
booksfactory.pl

ISBN 978-836668-716-5

Spis treści

Wstęp	7
Wykaz skrótów	10
Miasta Mazowsza w epoce wczesnonowożytnej – stan badań.	11

Część 1. Szkice

Andrzejewo – biskupie oppidum w XVI–XVIII wieku	23
Ciechanów w latach 1526–1660.	45
Czerwińsk wczesnonowożytny: klasztor – parafia – miasto.	64
Łomża w XVI–XVIII wieku: od rozkwitu do upadku.	86
Maków Mazowiecki w latach 1526–1795	107
Serock w latach 1526–1660.	146

Część 2 Studia

Uwagi o gospodarce miast mazowieckich w drugiej połowie XVI i początkach XVII wieku	162
O pobożności mazowieckich mieszczan	185
Podsumowanie	205
Summary.	209
Wykaz tabel i wykresów	212
Bibliografia	214
Skorowidz osób.	230
Skorowidz nazw geograficznych	239

Contents

Introduction	7
List of shortcuts	10
The cities of Mazovia in the early modern era – the state of research	11
Part I: Sketches	
Andrzejewo – bishop’s oppidum in the 16th–18th centuries	23
Ciechanów in the years 1526–1660	45
Early modern Czerwińsk: monastery – parish – city	64
From its heyday to collapse: Łomża in the 16th–18th centuries as the administrative and economic center of north-eastern Mazovia	86
Maków Mazowiecki in the years 1526–1795	107
Serock in the years 1526–1660	146
Part II: Studies	
Comments on the economy of Masovian cities in the second half of the 16th century and at the beginning of the 17th century	162
On the piety of Masovian townspeople in the light of the activity of devotional brotherhoods in the cities of the Płock diocese in the 17th–18th centuries	185
Summary in Polish	205
Summary in English	209
List of tables and charts	212
Bibliography	214
Indexes	230

Wstęp

Od czasu kiedy ukazała się ostatnia praca podejmująca w sposób ogólniejszy problematykę miast mazowieckich epoki wczesnonowoczesnej, minęło ponad 70 lat. Jeśli dodać do tego fakt, że wzmiankowana praca Stanisława Pazyry¹ w zasadniczym swym zrębie powstała jeszcze przed drugą wojną światową, to w zasadzie można mówić o niemal stuleciu. Syntezy dziejów Mazowsza doczekało się zaś niedawno, i to jako chyba ostatnia z historycznych dzielnic Polski. Zamieszczony w tomie drugim rozdział o miastach, podobnie jak wiele innych tekstów, raczej wskazuje na potrzeby badawcze, niż dokonuje nowoczesnej syntezy będącej ogólniejszą refleksją nad efektami wieloletnich, zsynchronizowanych tematycznie i wyczerpujących badań. W tej sytuacji potrzeba napisania kolejnej monografii, która podjęłaby choć kilka wątków z wykorzystaniem nowych wyników badań z zakresu historii miast czy demografii, wydaje się uzasadniona. Skłoniło to autora do podjęcia próby napisania przynajmniej kilku ogólniejszych studiów, zamieszczonych w niniejszej pracy.

Drugą przyczyną powstania tej książki jest to, że wiele z miast mazowieckich albo przez całe dekady nie doczekało się opracowań swych dziejów nowożytnych, albo też powstały one w czasach, gdy niezbyt modne i fortunne było zgłębianie dziejów staropolskiego mieszczaństwa, co przełożyło się na jakość wielu tekstów traktujących o epoce wczesnonowoczesnej. Najdobitniej zaś widać to w partiach dotyczących życia religijnego w mazowieckich miastach z XVI–XVIII wieku. Za to w ostatnich dekadach samorządy miast mazowieckich zaczęły przykładać większą wagę do poznania przeszłości swych małych ojczyzn. Okazją po temu stały się także okrągłe rocznice lokacji. Powstały w ten sposób nowoczesne, wieloautorskie monografie, a w ich tworzeniu miał udział także autor niniejszego tekstu. W wersjach poszerzonych i rozbudowanych weszły one w skład części I, tworząc studia przypadków.

Podstawa źródłowa opublikowanych tu badań jest zróżnicowana i zależy od tematyki. Najczęściej wykorzystano oczywiście z wydanych drukiem lustracji miast królewskich z terenu Mazowsza z XVI–XVIII wieku, które jako jedne z niewielu źródeł dotyczących Mazowsza wydawano systematycznie i w sposób przemyślany. Ich uzupełnieniem w przypadku miast biskupich są inwentarze z 1650 i 1692/3 roku znajdujące się w zasobie Archiwum Diecezjalnego w Płocku. Mało znany i rzadko wykorzystywany jest zwaś-

¹ Omówienie historiografii przedmiotowej w zakresie miast zawarto w odrębnym rozdziale, gdzie zamieszczono odsyłacze bibliograficzne, do wszystkich wymienionych we wstępie tekstów.

cza ten pierwszy z inwentarzy, zawierający bardzo szczegółowe dane². Szerszy i bardziej spójny zespół tworzą też księgi przyjęć do prawa miejskiego, przydatne do badań nad migracjami. Mimo różnych zastrzeżeń historycy wysuwają postulaty ponownego wydania nieocenionych do badań nad handlem wiślanym *Regestra thelonei aquatici Wladislawiensis saeculi XVI*. Dodatkowego znaczenia nadaje im fakt, że rejestry z późniejszych lat zostały zniszczone w czasie II wojny światowej³. Spośród zasobów AGAD udostępnianych w wersji elektronicznej, a wykorzystywanych w niniejszej pracy, należy jeszcze wskazać *Metrykę koronną*⁴ oraz *Archiwum Skarbu Koronnego, 1388–1826* (ASK I — Rejestry podatkowe)⁵, a w szczególności *Inwentarze Starostw, 1495–1795* oraz *Lustracje rewizje i inwentarze dóbr królewskich*⁶. Ponieważ autor wyszedł z założenia, że dla miast mazowieckich istotnym czynnikiem rozwojowym była ich funkcja administracyjna, jak odbywane w nich sądy ziemskie czy sejmiki, to istotnym źródłem stały się tu mazowieckie akta sejmikowe, zebrane w *Tekach Pawińskiego*. Z kolei przełożeniem aktywności sejmików w sprawach lokalnych stawały się konstytucje sejmowe. Stąd ich dość częste przywoływanie z wykorzystaniem *Volumina legum* lub *Volumina constitutionum*. Obszarem badawczym w dziejach mazowieckich wczesnonowożytnych miast, który z różnych powodów pozostawał upośledzony, były zagadnienia dotyczące przejawów i form życia religijnego. Stąd w szkicach dotyczących poszczególnych miast partie dotyczące parafii, a oddzielne studium poświęcono bractwom dewocyjnym tam działającym. W partiach tym poświęconym podstawę źródłową stanowią akta wizytacji tak biskupich, jak i dekanalnych z XVI–XVIII wieku, a znajdujących się w zbiorach Archiwum Diecezjalnego w Płocku. Wizytacja przeprowadzona przez biskupa Michała Jerzego Poniatowskiego, głównie w latach siedemdziesiątych XVIII stulecia, została wydana w wielotomowej serii przez ks. Michała Mariana Grzybowskiiego. Ona to właśnie posłużyła za główny materiał do studiów nad miejskimi konfratrami na Mazowszu. Przygotowany jako odrębne studium szkic omawiający stan badań nad interesującą nas problematyką zwalnia od omawiania we wstępie tegoż stanu, jak i prezentacji najważniejszych opracowań.

Teraz kilka słów na temat struktury niniejszej pracy. W założeniu jest ona zbiorem szkiców i studiów. Szkice stanowią próby monograficznego ujęcia dziejów wybranych miast mazowieckich w XVI–XVII lub XVI–XVIII wieku. Część z nich była już publikowana, co zawarto w bibliografii. Wszystkie jednak zostały znacząco rozbudowane względem wersji pierwotnych. Starano się, by były one choć w części materiałem reprezentatywnym pod względem własności. Mamy więc szkice poświęcone dwóm większym miastom królewskim, stolicom ziem i miejscom odbywania sądów i sejmikowania, to jest

² R. Lolo, *Mało znany inwentarz dóbr biskupstwa płockiego z 1650 roku*, ABMK, 116/2021, w druku.

³ J. Karwasińska, *Archiwum skarbowe dawnej Rzeczypospolitej*, w: *Straty archiwów i bibliotek warszawskich w zakresie rękopiśmiennych źródeł historycznych*, t. 1: Archiwum Główne Akt Dawnych, red. Adam Stebelski, Warszawa 1957, s. 88–90.

⁴ Przykładowo: <http://agaddz.home.net.pl/metrykalia/MK/0044/> (dostęp: 16.05.2021).

⁵ https://www.szukajwarchiwach.gov.pl/seria?p_p_id=Seria&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&_Seria_nameofjsp=jednostki&_Seria_id_serii=586966 (dostęp: 16.05.2021).

⁶ <https://agad.gov.pl/inwentarze/XLVI.xml> (dostęp: 16.05.2021).

Łomży i Ciechanowa. Kolejną grupę stanowią mniejsze miasta królewskie, to jest Maków Mazowiecki i Serock. Pierwszy leżał w ziemi różańskiej i był siedzibą powiatu, drugi był dość rzadkim przykładem królewskiej, miejskiej enklawy dóbr otoczonej prywatnymi wioskami. Wreszcie trzecią grupę reprezentują dwa miasta prywatne będące własnością duchowną. Są to Czerwińsk nad Wisłą i Andrzejewo (dziś mające status wsi). Czerwińsk jest ciekawym i nieczęstym przykładem miasta duchownego, ale podzielonego pod względem własności na trzy części. Dominantą był tam bowiem średniowieczny potężny klasztor kanoników laterańskich, a w nim z czasem coraz bardziej popularne sanktuarium maryjne. Dwie części miasteczka należały więc odrębnie do klasztoru oraz do bogato uposażonego komendatoryjnego opata. Mieszczanie zaś określani byli mianem *opacini*. Trzecia część, z dworem i folwarkiem, należała do biskupów płockich. Zamieszkiwali ją zaś mieszczanie zwani *biskupini*. Natomiast lokowane w 1534 roku przez biskupa płockiego Andrzeja Krzyckiego – nieprzypadkowo noszące tę nazwę – Andrzejewo stanowiło przejaw aspiracji gospodarczych nieprzeciętnego hierarchy. Losy miasteczka pokazują ciekawy proces borykania się z różnymi problemami, bowiem nadzieje fundatora i niekorzystny przebieg zjawisk gospodarczych znacząco i szybko się rozminęły.

Studia o charakterze bardziej analitycznym w zasadzie zawarto w drugiej części pracy. W zasadzie, bo wspominany już szkic historiograficzny otwiera książkę, by ułatwić czytelnikowi orientację w stanie badań. O zjawiskach natury gospodarczej dotyczących struktury dochodów miejskich oraz zmian ich realnej wartości traktuje przedostatni rozdział. Ostatni tekst jest pierwszą i zapewne niedoskonałą próbą szerszego spojrzenia na życie religijne mazowieckich mieszczan w dobie potrydenckiej. Ukazano je przez pryzmat funkcjonowania w miastach diecezji płockiej dewocyjnych bractw w XVII i XVIII wieku, stosując, tam gdzie to możliwe, porównania do stanu znanego innych diecezji.

Aby ułatwić czytelnikowi korzystanie z tekstu, którego partie opisują tak zróżnicowaną problematykę w poszczególnych rozdziałach zastosowano dla każdego z nich odrębną numerację i pełne przywołania tekstów w przypisach dolnych. Cytaty źródłowe zaznaczono kursywą.

Wnioski starano się zebrać w podsumowaniu. Być może przyczynią się one do ożywienia dyskusji i podjęcia dalszych badań, co uważamy za zasadniczy cel niniejszej książki.

Poczuwam się do miłego obowiązku złożenia podziękowań za pomoc w udostępnieniu materiałów archiwalnych ks. dr Dariuszowi Majewskiemu, wieloletniemu dyrektorowi Archiwum Diecezjalnego w Płocku, i ks. infułatowi Wiesławowi Koskowi. Odrębne podziękowania należą się dr Krzysztofowi Wiśniewskiemu, nie tylko za pomoc i cenne wskazówki archiwalne, ale również za dyskusje i uwagi tak przydatne w wielu problematycznych partiach tekstu.

Wykaz skrótów

- ABMK – „Archiwa Biblioteki i Muzea Kościelne”
ADP – Archiwum Diecezjalne w Płocku
Acta Ep. – Acta Episcopalia (w ADP)
AGAD – Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie
ASK – Archiwum Skarbu Koronnego, 1388–1826 (w AGAD)
AV – Acta Vistitationis
BHW – „Biuletyn Historii Wychowania”
BZH – „Bieżeńskie Zeszyty Historyczne”
CRL – Kongregacja Kanoników Regularnych Laterańskich Najświętszego Zbawiciela
EP – „Echa Przeszłości”
KH – „Kwartalnik Historyczny”
kor. – koronny
KZSP – *Katalog zabytków sztuki w Polsce*
ŁST – „Łódzkie Studia Teologiczne”
MK – Metryka Koronna (w AGAD)
NP – „Nasza Przeszłość”
PSB – Polski słownik biograficzny
PH – „Przegląd Historyczny”
RH – „Roczniki Humanistyczne”
RM – „Rocznik Mazowiecki”
RNP – „Rocznik Nauk Prawnych”
RW – „Rocznik Warszawski”
SDB – Towarzystwo Świętego Franciszka Salezego – salezianie (Salesiani di Don Bosco)
SG – „Studia Gdańskie”
SGKP – *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*
SP – „Studia Płockie”

Miasta Mazowsza w epoce wczesnonowożytnej – stan badań

Miasta mazowieckie nie stanowiły w XVI–XVIII wieku jakiegoś szczególnego tworu administracyjnego, ustrojowego czy gospodarczego. Uczynienie z nich podmiotu niniejszych rozważań wynika z prostej przyczyny, którą można określić jako swoiste historyograficzne upodmiotowienie. Ujęć syntetycznych na ich temat ciągle bowiem jest jak na lekarstwo. Stoi to w opozycji do sytuacji historiografii odnoszącej się do innych dzielnic historycznych Polski¹. Ujęcie takie w wypadku Mazowsza doby wczesnonowożytnej napotyka problem umiejscowienia w tym obszarze badawczym Warszawy bądź jako stołecznej dominanty, bądź jako integralnej części społecznego, administracyjnego oraz gospodarczego ośrodka Mazowsza. I choć generalnie nie jesteśmy za tym, by Warszawę traktować odrębnie² niż resztę Mazowsza, to w tym wypadku pominiemy stan badań nad jej dziejami w epoce wczesnonowożytnej³. Naszym zdaniem zwiększone zainteresowanie historyków wynikało w tym wypadku ze stołeczności Warszawy, nie zaś z zaciekawienia nią jako miastem mazowieckim. Widać to zresztą dobitnie, gdy warsawianie w swych pracach unikają wszelkich porównań Warszawy z miastami Mazowsza i ich realiami. Obraz z włączeniem Warszawy był więc w tym wypadku nieco zafałszowany. Tymczasem wraz z postępem badań nad dziejami miast w okresie staropolskim mnożą się kolejne pytania. Jak bowiem wyjaśnić wskazaną przez Cezarego Kukło⁴ sytuację, w której u schyłku XVI stulecia Mazowsze przodowało w Koronie pod względem liczby ośrodków

1 Przykładowo: Z. Kulejewska-Topolska, *Nowe lokacje miejskie w Wielkopolsce do końca XVIII w.*, w: *Studia historyczno-prawne*, Poznań 1964; J. Kwak, *Miasta księstwa opolsko-raciborskiego w XVI–XVIII w.*, Opole 1977; K. Kuśnierz, *Miejskie ośrodki gospodarcze wielkich latyfundiów południowej Polski w XVI oraz XVII wieku*, Kraków 1989; J. Motylewicz, *Miasta ziemi przemyskiej i sanockiej w drugiej połowie XVI i XVII wieku*, Rzeszów 1993; D. Mazek, *Ku ozdobie i profitowi. Prawodawstwo miast prywatnych Wielkopolski 1660–1764*, Warszawa 2003; F. Kiryk, *Miasta małopolskie w średniowieczu i czasach nowożytnych*, Kraków 2013.

2 O ciągłej popularności nurtu badań zwanego warsawianistyką świadczy nie tylko ciągle rosnąca liczba prac na temat Warszawy w interesującej nas tu epoce wczesnonowożytnej, które nadal traktują ją jako samotną wyspę, bez ogólnomazowieckiego kontekstu porównawczego, ale nawet oddzielne, nowoczesne interdyscyplinarne przedmioty proponowane studentom.

3 Inne spojrzenie ukazujące dzieje Warszawy w mazowieckim kontekście prezentuje na przykład: D. Główka, *Czy Mazowsze rzeczywiście nie brało udziału w zaopatrzeniu w żywność mieszkańców Warszawy u schyłku XVIII wieku?*, w: *Handel Mazowsza w epoce staropolskiej. Perspektywy rynków lokalnych, regionalnych i międzynarodowego*, red. H. Samsonowicz, R. Lolo, Pułtusk 2008, s. 71–92; *Narodziny stolicy. Warszawa w latach 1596–1668*, red. P. Mrozowski, M. Wrede, Wydawnictwo Zamku Królewskiego, Warszawa 1996.

4 C. Kukło, *Struktury demograficzne i etniczne miast prywatnych w Koronie XVI–XVIII wieku. Uwagi wstępne*, „Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych”, 77/2016 (specjalny), s. 327–328.

Wykaz tabel i wykresów

Tabele

Tabela 1. Chłopi z dóbr biskupich klucza brokowskiego przyjęci do prawa miejskiego Andrzejewa około 1650 roku*	35
Tabela 2. Posłowie sejmiku ciechanowskiego wybierani na sejmy w latach 1552–1660	49
Tabela 3. Emigracja mieszczan z Ciechanowa od XIV wieku do 1611 roku	55
Tabela 4. Liczba domów i ludności Ciechanowa w latach 1526–1616	56
Tabela 5. Kupcy z Czerwińska handlujący zbożem odnotowani na komorze cła wodnego we Włocławku w latach 1537–76 (wg ilości oclonego zboża).	78
Tabela 6. Kupcy z Czerwińska handlujący śledziami odnotowani na komorze cła wodnego we Włocławku w latach 1546–76 (wg ilości oclonych beczek)..	79
Tabela 7. Studenci z Czerwińska w Akademii Krakowskiej w latach 1423–1603	84
Tabela 8. Powiaty w ziemi łomżyńskiej w latach 1526–1797 pod względem powierzchni, gęstości sieci parafialnej i miejskiej	88
Tabela 9. Częściowy wykaz starostów łomżyńskich do 1795 roku	91
Tabela 10. Posłowie na sejmy z ziemi łomżyńskiej w latach 1553–1695	94
Tabela 11. Handel wiślany kupców serockich w latach 1543–82	152
Tabela 12. Studenci z Serocka w Akademii Krakowskiej w latach 1405–1613.	158
Tabela 13. Odsetek ludności miejskiej w dzielnicach Korony około 1578 roku	163
Tabela 14. Liczba km kw. na jedno miasto na Mazowszu w XVI–XVIII wieku	163
Tabela 15. Przyrost km kw. na miasto w latach 1500–1790 w %	164
Tabela 16. Liczba domów w wybranych miastach Mazowsza w XVI i pierwszej połowie XVII wieku.	166
Tabela 17. Wysokość i struktura dochodu z wybranych miastach Mazowsza w 1565 roku.	168
Tabela 18. Wysokość i struktura dochodu w wybranych miastach Mazowsza w pierwszej połowie XVII wieku	170
Tabela 19. Porównanie dochodu wybranych miast mazowieckich w roku 1565 oraz w pierwszej połowie XVII wieku	175
Tabela 20. Porównanie struktury średnich dochodów wybranych miast mazowieckich w roku 1565 oraz w pierwszej połowie XVII wieku.	176
Tabela 21. Zestawienie rocznego dochodu z targów i jarmarków wybranych miast mazowieckich z lat 1617–1650	182
Tabela 22. Zestawienie dochodu wybranych miast mazowieckich z jatek rzeźniczych w latach 1616–1650	182

Tabela 23. Bractwa dewocyjne w miastach diecezji płockiej pod koniec XVIII wieku . . . 190

Wykresy

Wykres 1. Liczba domów w Łomży na podstawie badań D. Godlewskiej..	101
Wykres 2. Szacunkowa liczba mieszkańców Makowa w latach 1565–1817..	125
Wykres 3. Dynamika urbanizacji w okresie 1500–1790 (przyrost km kw. na miasto w %).	164
Wykres 4. Struktura dochodu z wybranych miast mazowieckich wg lustracji z 1565 roku	172
Wykres 5. Przeciętna struktura dochodu z wybranych miast mazowieckich w pierwszej połowie XVII wieku (w %)	172
Wykres 6. Bractwa religijne w diecezji płockiej w XVIII w. według kultów	190

Bibliografia

I. Źródła

I.1. Archiwalne

▣ AGAD:

Księgi ziemskie i grodzkie makowskie; *Terrestria et castrensia Makoviensia* z lat 1658–1795, Makowskie z. i gr.;

MK: 40, 43, 77, 79, 133, 134;

Zespół nr 7.4, ASK LVI: Inwentarze Starostw, 1495–1795;

Zespół nr 7.9, ASK XLVI: Lustracje, rewizje i inwentarze dóbr królewskich; sygn.: 139, 142, 164.

▣ ARCHIWUM DIECEZJALNE W PŁOCKU:

1754: *Acta visitationis decnatuum*: Gostynin, Wyszogród, AV nr 265;

1782: *Acta visitationis decnatuum*: Bodzanów, Dobrzyń, Lipno, Pułtusk, Wyszogród, AV nr 309;

1783: *Acta visitationis decnatuum*: Bodzanów, Dobrzyń, Lipno, Pułtusk, Wyszogród, AV nr 313;

Acta Ep. 1773–1774, nr 69/129;

Acta visitationis 1591, AV nr 1;

Acta visitationis 1739–40, AV nr 262;

Acta visitationis archidiaconatu płockiego z r. 1598–1599 przez archidiacona J. Górskiego, AV nr 5;

Inwentarz biskupstwa płockiego W. XVII, Inwentarz biskupstwa płockiego *Ex Commissione* Jaśnie Wielmożnego J.M.X. Andrzeja Chryzostoma na Załuskach i Błędowie Załuskiego Biskupa Płockiego, opata wąchockiego i Przewielebniejszej Kapituły Płockiej Jaśnie Wielmożnych Ich Mciów XX Prałatów i Kanoników przez Ich Mciów niżej podpisanych JMX i JMX od pomienionej Przewielebnej Kapituły deputowanych po rezygnacji J.W.J.M.X. Stanisława na Lubrańcu Dąmbskiego przeszłego Płockiego a terażniejszego Kujawskiego Biskupa a die 26 Novembris Anni 1692 w pierwszym roku, ad diem 24 Junij Anno 1693 spisany;

Akta wizytacji z 1609 roku: dek.[anat] sierpecki, szreński, zakroczymski, przasnyski, AV nr 9;

Inwentarz z 1650 r., AV, bez sygn.;

Wizytacja biskupa M. Szyszkowskiego z 1610 r., AV nr 11.

▣ ARCHIWUM PAŃSTWOWE W WARSZAWIE ODDZIAŁ W PUŁTUSKU

sygnatura:79/1/0/1.1/21

▣ BIBLIOTEKA PAN/PAU w KRAKOWIE:

Rkps 8318, TP nr 1, Rkps 8319, TP nr 2, Rkps 8322, TP nr 5, Rkps 8331, TP nr 14, Rkps 8334, TP nr 17, Rkps 8335, TP nr 18, Rkps 8336, TP nr 19, Rkps 8337, TP nr 20, Rkps 8346, TP nr 29, Rkps 8347,

TP nr 30, Rkps 8350, TP nr 33, Rkps 8351, TP nr 34, Rkps 8352, TP nr 35, Rkps 8353, TP nr 36, Rkps 8354, TP nr 37, Rkps 8355, TP nr 38, Rkps 8359, TP nr 42.

▣ NARODOWE ARCHIWUM CYFROWE:

Sygnatura: 1-R-640

I.2. Drukowane

Album civum Civitatis Antiquae Varsoviae = Księga przyjęć do prawa miejskiego Starej Warszawy 1506–1586, A. Bartoszewicz, Warszawa 2000.

Album civum Leopoliensium. Rejestry przyjęć do prawa miejskiego we Lwowie 1388–1783, t. I–II (tom II Indeksy), wyd. A. Janeczek, Poznań–Warszawa 2005.

Büsching A.F., *Geografia Królestwa Polskiego y Wielkiego Księstwa Litewskiego tudzież innych prowincji do nich należących*, tłum. E. A. Kuropatnicki, (reprint), Wyd. Wielka Izera, b.m.r.w.

Dzieje Mazowsza i Warszawy. Wybór źródeł, oprac. J. Kazimierski, R. Kołodziejczyk, Warszawa 1973.

Iura Masoviae terrestria. Pomniki dawnego prawa mazowieckiego ziemskiego, t. 3: (1526–1540), oprac. J. Sawicki, Warszawa 1974.

Gawarecki W. H., *Przywileje, nadania i swobody przez królów polskich, xiążąt mazowieckich i biskupów płockich udzielone miastom województwa płockiego*, Warszawa 1828.

Gwagin A., *Z kroniki Sarmacyi europejskiej, Alexandra Gwagnina z Werony: Opisanie Polski, W. Ks. Litewskiego, ziemie ruskiej, ziemie, pruskiej, ziemie inflantskiej, ziemie żmudzkiej*, Kraków 1860.

Kitowicz J., *Opis obyczajów za panowania Augusta III*, oprac. Z. Goliński, Warszawa 1999.

Kodeks dyplomatyczny Księstwa mazowieckiego, obejmujący bulle papieżów, przywileje królów polskich i książąt mazowieckich, tudzież nadania tak korporacyj jako osób prywatnych, wyd. J.T. Lubomirski, Warszawa 1863.

„Konstytucja” miasta Pułtuska z 1729 roku. Publikacja wydana w roku obchodów jubileuszu 750-lecia nadania praw miejskich, oprac. K. Wiśniewski, Warszawa 2007.

Król Aleksander potwierdza przywilej lokacyjny miasta Bieżunia (kopia z początków XIX w.), BZH, 5/1995.

Księga ławnicza miasta Płocka 1489–1517, oprac. D. Poppe, Warszawa 1995.

Księga przyjęć do prawa miejskiego w Bochni 1531–1656, wyd. F. Kiryk, Wrocław 1979.

Księga sądów dworskich miasta Nowej Jerozolimy, oprac. M. Borkowska, Kraków 2015.

Księgi przyjęć do prawa miejskiego w Gdańsku 1536–1814, t. I: *Księga obywatelska (główna) z lat 1536–1592*, oprac. A. Groth, D. Kaczor, E. Łączyńska-Bartoszek, Gdańsk 2019.

Księgi przyjęć do prawa miejskiego w Krakowie 1507–1572. Libri iuris civilis Cracoviensis 1507–1572, wyd. A. Kiełbicka, Z. Wojas, Kraków 1993.

Księgi przyjęć do prawa miejskiego w Krakowie 1573–1611. Libri iuris civilis Cracoviensis 1573–1611, wyd. A. Kiełbicka, Z. Wojas, Kraków 1994.

Księgi referendarskie, t. 1: 1582–1602, oprac. I.T. Baranowski, Warszawa 1910.

Księgi referendarii koronnej z czasów saskich. Sumariusz, t. 1–2, wyd. M. Woźniakowa, Warszawa 1969–1970.

Księgi referendarii koronnej z drugiej połowy XVIII wieku 1768–1794, wyd. A. Keckowa, W. Pałucki, Warszawa 1955–1957.

Kromer M., *Polska, czyli o położeniu, ludności, obyczajach, urządach i sprawach publicznych Królestwa Polskiego księgi dwie*, przekł. S. Kazikowski, oprac. R. Marchwiński, Olsztyn 1984.

- Lauda ziemi rawskiej i województwa rawskiego 1583–1793*, oprac. M. Nagielski i in., Warszawa 2017.
- Lustracja województwa mazowieckiego 1565*, cz. 1, oprac. I. Gieysztorowa, A. Żaboklicka, Warszawa 1967.
- Lustracja województwa mazowieckiego 1565*, cz. 2, oprac. I. Gieysztorowa, A. Żaboklicka, Warszawa 1968.
- Lustracje województwa mazowieckiego XVII wieku*, cz. 1: 1617–1620, oprac. A. Wawrzeńczyk, Wrocław 1968.
- Lustracje województwa mazowieckiego XVII wieku*, cz. 2: 1660–1661, oprac. A. Wawrzeńczyk, Warszawa 1898.
- Lustracje województwa płockiego 1565–1789*, wyd. A. Sucheni-Grabowska, Warszawa 1965.
- Lustracje województwa rawskiego 1564 i 1570*, wyd. Z. Kędzierska, Warszawa 1959.
- Lustracje zamku pułtuskiego*, oprac. M.M. Grzybowski, Ciechanów 1977.
- Łubieński S., *Droga do Szwecji Zygmunta III, króla polskiego i szwedzkiego w 1593 roku. Rozruchy domowe w Polsce w latach 1606–1608*, wyd. J. Biliński, W. Kaczorowski, Opole 2009.
- Materiały do dziejów ziemi płockiej*, cz. 1: *Dekanat biezuński i sierpecki*, oprac. M. M. Grzybowski, Płock 1981.
- Materiały do dziejów ziemi płockiej*, cz. 2: *Dekanat bodzanowski i wyszogrodzki*, oprac. M. M. Grzybowski, Płock 1982.
- Materiały do dziejów ziemi płockiej*, cz. 3: *Dekanat mławski i szreński*, oprac. M. M. Grzybowski, Płock 1983.
- Materiały do dziejów ziemi płockiej*, cz. 4: *Dekanat ciechanowski i nowomiejski*, oprac. M. M. Grzybowski, Płock 1984.
- Materiały do dziejów ziemi płockiej*, cz. 5: *Dekanat płoński i raciński*, oprac. M. M. Grzybowski, Płock 1989.
- Materiały do dziejów ziemi płockiej*, cz. 6: *Dekanat makowski i wyszkowski*, oprac. M. M. Grzybowski, Płock 1991.
- Materiały do dziejów ziemi płockiej*, cz. 7: *Dekanat janowski i przasnyski*, oprac. M. M. Grzybowski, Płock 1995.
- Materiały do dziejów ziemi płockiej*, cz. 8: *Dekanat radzyński i stanisławowski*, oprac. M. M. Grzybowski, Płock 1996.
- Materiały do dziejów ziemi płockiej*, cz. 9: *Dekanat pułtuski i zakroczymski*, oprac. M. M. Grzybowski, Płock 1998.
- Materiały do dziejów ziemi płockiej*, cz. 10: *Dekanat lipnowski, dobrzyński, rypiński, golubsko-dulski*, oprac. M. M. Grzybowski, Płock 1999.
- Materiały do dziejów ziemi płockiej*, cz. 11: *Dekanat gostyniński*, oprac. M. M. Grzybowski, Płock 2000.
- Najstarszy opis Mazowsza Jędrzeja Święcickiego*, oprac. S. Pazyra, H. Pazyrzyna, Warszawa 1974.
- Pasek J.Ch., *Pamiętniki*, oprac. W. Czapliński, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1979.
- Przywilej erekcji miasta Bieżunia z dnia 13 lutego 1767 roku*, BZH, 5/1995.
- „*Regestr Diecezjów*” Franciszka Czaykowskiego czyli właściciele ziemscy w Koronie 1783–1784, oprac. S. Górzyński, K. Chłapowski, Warszawa 2006.
- Starowski S., *Polska albo Opisanie położenia Królestwa Polskiego*, oprac. A. Piskadło, Kraków 1976.
- Volumina constitutionum*, t. I: 1493–1549, vol. 2: 1527–1549, oprac. W. Uruszczak, S. Grodziski, I. Dwornicka, Warszawa 2000.
- Volumina constitutionum*, t. II: 1550–1609, vol. 1: 1550–1585, oprac. S. Grodziski, I. Dwornicka, W. Uruszczak, Warszawa 2003

- Volumina constitutionum*, t. II: 1550–1609, vol. 2: 1586–1609, oprac. S. Grodziski, W. Uruszczak, Warszawa 2005.
- Volumina legum: [leges, statuta, constitutiones et privilegia Regni Poloniae, Magni Ducatus Lithuaniae omniumque provinciarum annexarum, a Comitibus Visliciae anno 1347 celebratis usque ad ultima regni comitia]*, t. 1–4, Warszawa 1980.
- Volumina legum*, t. 10: *Konstytucje Sejmu Grodzieńskiego z 1793 roku*, wyd. Z. Kaczmarczyk, Poznań 1952.
- Wilk J., *Materiały do dziejów miasta Pułtuska*, Pułtusk 1922.
- Z archiwaliów diecezjalnych płockich XIX wieku*, z. 11: *Dekanat makowski*, oprac. M.M. Grzybowski, Płock 2003.
- Zbiór dokumentów i listów Płocka*, t. 2: 1495–1586, wyd. S.M. Szacherska, Warszawa 1987.
- Zbiór dokumentów miasta Łowicza ujętych około 1780 roku w punkty, ekscerpty i rejestry*, oprac. ks. S. Librowski, ABMK, 55/1987.
- Źródła historyczne do dziejów ziemi mławskiej 1065–1956*, oprac. A. Grochowski, R. Juszkievicz, Mława–Ciechanów 1998.

II. Opracowania

- Adamczyk W., *Ceny w Warszawie w XVI i XVII wieku*, Lwów 1938.
- Albrycht D., *Wykopalisko monet z XVII wieku z Makowa Mazowieckiego*, „Wiadomości Numizmatyczne” 1/1957.
- Andrzejewo. *Gmina dwóch prymasów Polski*, red. A. Cz. Dobroński, Andrzejewo 2010.
- Barszcz L., *Andrzej Krzycki. Poeta, dyplomata, prymas*, Włoszakowice 2005.
- Bartoszewicz A., Bartoszewicz H., *Kartografia miast Mazowsza i ziemi dobrzyńskiej do końca XIX wieku*, Warszawa–Pułtusk 2012.
- Bartoszewicz A., *Małe miasto czy wieś? Małe miasta polskie w późnym średniowieczu*, PH, 99/2008, z. 1.
- Baszanowski J., *Przemiany demograficzne w Gdańsku w latach 1601–1846 w świetle tabel ruchu naturalnego*, Gdańsk 1995.
- Bąkowa J., *Kraśniński Ludwik h. Ślepowron*, PSB, t. 15, Wrocław–Warszawa–Kraków, 1970.
- Bąkowa J., *Kraśniński Stanisław h. Ślepowron*, PSB, t. 15, Wrocław–Warszawa–Kraków, 1970.
- Bogucka M., Samsonowicz H., *Dzieje miast i mieszczaństwa w Polsce przedrozbiorowej*, t. 1–2, Wrocław 1986.
- Boniecki A., *Rodzina. Herbarz szlachty polskiej*, t. 2, t. 8, Warszawa 1905.
- Braun K., Bibliografia zawartości „Rocznika Mazowieckiego”: za lata 1967–2007 (t. I–XIX), RM, 20/2008.
- Brok i Puszcza Biała. Przeszłość – środowisko geograficzne, kulturowe i przyrodnicze*, red. J. Kazimierski, Ciechanów 1989.
- Brodzicki Cz., *Kolno na Mazowszu*, Łomża 2001.
- Brodzicki Cz., *Wizna w latach 1529–2000*, Warszawa 2000.
- Brodzicki Cz., Godlewska D., *Łomża w latach 1794–1866*, Warszawa 1987.
- Ciara S., *Senatorowie i dygnitarze koronni w drugiej połowie XVII wieku*, Warszawa 1990.
- Chojnacki J., *Biskup płocki Paweł Giżycki (1439–1463) i jego działalność*, w: R. Jaworski, J. Chojnacki, *Z biografistyki polskiej późnego średniowiecza*.
- Chłapowski K., *Elita senatorsko-dygnitarska Korony za czasów Zygmunta III i Władysława IV*, Warszawa 1996.

- Chłapowski K., *Starostowie niegrodowi w Koronie 1565–1795. Materiały źródłowe*, Warszawa 2017.
- Chmielewski A. (rec.), *Wittig Wiktor, Pieczęcie miast dawnej Polski*. Kraków–Warszawa, druk. W.Ł. Anczyca i Sp. w Krakowie, 1906, 4°, s. 48. Zeszyt I. (Wydawnictwo Muzeum Narodowego VII), KH, 19/1905.
- Choińska-Mika J., *Mazowiecki parlamentaryzm XVI–XVIII wieku*, w: *Dzieje Mazowsza*, t. 2.
- Choińska-Mika J., „*Miasta, które są nerwus dostatków Rzeczypospolitej*” – *sejmiki mazowieckie doby Wazów o problemach miast i mieszczaństwa*, RM, 13/2001.
- Choińska-Mika J., *Sejmiki mazowieckie w dobie Wazów*, Warszawa 1997.
- Choińska-Mika J., Kulesza M., Mika K., Morawski W., Wajs H., *Mazowsze*, Warszawa 2011.
- Ciechanów. Szkice z historii miasta*, red. A.K. Sobczak, Ciechanów 2016.
- Czerwińsk nad Wisłą: historia – rozwój – wyzwania*, red. R. Lolo, Czerwińsk nad Wisłą, 2018.
- Deryło B., *Rzekomy dokument Konrada mazowieckiego dla biskupstwa płockiego z 1203 roku*, „*Roczniki Historyczne*”, 86/2018.
- Dobak D., *Wody Mazowsza*, w: *Przyroda Mazowsza*.
- Dobroński A.Cz., *Dzieje Andrzejewa (do 1914 roku)*, w: *Polska – Mazowsze. Dzieje polityczno-militarne, gospodarka i kultura*.
- Drozdowski M.M., Zahorski A., *Dzieje Warszawy*, Warszawa 1975.
- Dubas-Urwanowicz E., *Koronne zjazdy szlacheckie w dwóch pierwszych bezkrólewicach po śmierci Zygmunta Augusta*, Białystok 1998.
- Dudziński P., *Współczesna heraldyka i zwyczaje heraldyczne w kościołach chrześcijańskich*, t. 1, Warszawa 2007.
- Dzieje Grodziska Mazowieckiego*, red. J. Kazimierski, Warszawa 1989.
- Dzieje klasztoru w Czerwińsku*, red. E. Olbromski, Lublin 1997.
- Dzieje Makowa Mazowieckiego*, t. 1 (do 1945 r.), red. J. Szczepański, Maków Maz.–Pułtusk 2020.
- Dzieje Mazowsza*, t. 1, red. H. Samsonowicz, Pułtusk 2006.
- Dzieje Mazowsza*, t. 2: *Lata 1527–1794*, red. J. Tyszkiewicz, Pułtusk 2015.
- Dzieje Płocka*, pod red. A. Gieysztor, Warszawa 1973.
- Dzieje Płocka*, t. 1: *Historia miasta do 1793 roku*, red. M. Kallas, Płock 2001.
- Dzieje Pułtuska*, t.1: *do roku 1795*, red. H. Samsonowicz, R. Lolo, Pułtusk 2016.
- Dzieje Sierpca i ziemi sierpeckiej*, red. M. Chudzyński, Sierpc 2003.
- Dzieje Sochaczewa i ziemi sochaczewskiej: studia i materiały*, red. S. Russocki, Warszawa 1970.
- Dzieje Warki 1321–1971: Studia i materiały*, red. B. Dymek, Warszawa 1975.
- Dzięgielewski J., *Mazowszanie na urządach centralnych w wieku XVI–XVII*, w: *Mazowsze na pograniczu kultur w średniowieczu i nowożytności*.
- Dzięgielewski J., *Życie polityczne na Mazowszu od schyłku XV do połowy XVII wieku*, w: *Dzieje Mazowsza*, t. 2.
- Encyklopedia katolicka*, t. 1: *A i Ω – Baptyści*, red. F. Gryglewicz, R. Łukaszyk, Z. Sułkowski, Lublin 1995.
- Encyklopedia katolicka*, t. 9: *Lu An – „Maryawita”*, red. S. Wilk, E. Ziemann i in., Lublin 2006.
- Encyklopedia katolicka*, t. 18: *Serbowie–Szczepański*, red. E. Gigilewicz, Lublin 2013.
- Encyklopedia kościelna*, t. 1, oprac. M. Nowodworski, Warszawa 1873.
- Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564–1995*, oprac. L. Grzebień SJ i in., Kraków 2004.
- Fijałkowski P., *Ludność żydowska na Mazowszu*, w: *Dzieje Mazowsza*, t. 2.

- Fijałkowski P., *Żydzi w miastach Mazowsza w XIII–XVIII wieku*, w: *Mazowieckie miasteczka na przestrzeni wieków. Wybrane zagadnienia rozwoju gospodarczego, społecznego i kulturalnego*.
- Flaga J., *Bractwa i przejawy ich życia religijnego w 2. poł. XVIII wieku na przykładzie diecezji płockiej*, RH, 24/1976, z. 2.
- Flaga J., *Bractwa religijne w Rzeczypospolitej w XVII i XVIII wieku*, Lublin 2004.
- Flaga J., *Bractwa religijne w epoce staropolskiej w świetle ich organizacji i struktury wewnętrznej*, ABMK, 107/2017.
- Flaga J., *Podstawy prawne wymagane przy organizacji i wprowadzaniu bractw religijnych*, RNP, 13/2003, z. 2.
- Folwarski H., *Poczet opatów klasztoru kanoników regularnych w Czerwińsku*, NP 6/1957.
- Fros H., *Wspomnienie świętych na każdy dzień roku: martyrologium*, Kraków 1992.
- Galicka I., Sygietyńska H., *Sztuka gotycka (XIV – początek XVI w.)*, w: *Dzieje Mazowsza*, t. 1.
- Gawarecki W.H., *Opis topograficzno-historyczny ziemi wyszogrodzkiej na teraz w obwodzie i województwie Płockiem położoney*, Warszawa 1825.
- Gawarecki W.H., *Pamiętnik historyczny płocki*, Warszawa 1985.
- Gieysztorowa I., *Zniszczenia i straty wojenne oraz ich skutki na Mazowszu*, w: *Polska w okresie drugiej wojny północnej 1655–1660*, t. 2.
- Gieysztorowa I., Zahorski A., Łukasiewicz J., *Cztery wieki Mazowsza. Szkice z dziejów 1526–1914*, Warszawa 1968.
- Gieysztorowa I., Żaboklicka A., *Lustracja województwa mazowieckiego 1565: Indeksy do części 1 i 2*, Warszawa 1971.
- Gieysztorowa I., Żaboklicka A., *Rejestry poborowe Mazowsza w XVI w. Uzasadnienie nowego wydawnictwa*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, 3/1955, z. 2.
- Gimpel D., *Dzieje Wyszkowa*, Warszawa 1984.
- Gliński W., *Szekowski Wojciech*, PSB, t. 49, Warszawa–Kraków 2014.
- Gloger Z., *Dolinami rzek. Opisy podróży wzdłuż Niemna, Wisły, Bugu i Biebrzy*, Warszawa 2012.
- Główka D., *Gospodarka w dobrach plebańskich na Mazowszu w XVI–XVIII wieku*, Warszawa 1991.
- Główka D., *Czy Mazowsze rzeczywiście nie brało udziału w zaopatrzeniu w żywność mieszkańców Warszawy u schyłku XVIII wieku?*, w: *Handel Mazowsza w epoce staropolskiej. Perspektywy rynków lokalnych, regionalnych i międzynarodowego*, red. H. Samsonowicz, R. Lolo, Pułtusk 2008.
- Gmiterek H., *Adam Noskowski, panem na Łęcznej*, w: *Studia z dziejów parafii pw. św. Marii Magdaleny w Łęcznej*.
- Godlewska D., *Dzieje Łomży od czasów najdawniejszych do rozbiorów Rzeczypospolitej (XI w. – 1795 r.)*, Warszawa 1962.
- Gołąb R., *Nagrobek Jędrzeja Noskowskiego w Makowie Mazowieckim*, „Ikonthea”, 9/1995.
- Gospodarka – ludzie – władza. Studia historyczne ofiarowane Juliuszowi Łukasiewiczowi w 75. rocznicę urodzin*, red. M. Kopczyński, A. Mączak, Warszawa 1998.
- Góralski W., *Andrzej Chryzostom Załuski – biskup płocki 1692–1698. Wkład w dzieło recepcji reformy trydenckiej*, Warszawa 1987.
- Górski K., *Zarys dziejów duchowości w Polsce*, Kraków 1986.
- Grabowski J., *Dynastia Piastów mazowieckich. Studia nad dziejami politycznymi Mazowsza, intytulacją i genealogią książąt*, Kraków 2012.
- Grabowski J., *Zasoby Archiwum Głównego Akt Dawnych jako źródła do dziejów Mazowsza*, w: *Przeszłość i tożsamość Mazowsza*.

- Grabowski J., Szczepański J., Leszczyński Z., *Dzieje Bodzanowa i okolic*, Bodzanów–Warszawa 2018.
- Graczyk W., *Klasztor kanoników regularnych w Czerwińsku w świetle relacji do Rzymu biskupów płockich od końca XVI do końca XVIII wieku*, NP 112/ 2009.
- Graczyk W., *Okoliczności Powstania oraz przejawy działalności religijnej i kulturowej jezuitów w Płocku w XVII i XVIII wieku*, BHW, 31/2014.
- Graczyk W., *Opaci kanoników regularnych z Czerwińska w kapitule kolegiaty św. Michała w Płocku*, NP,108/2007.
- Graczyk W., *Paweł Giżycki. Biskup płocki (1439–1463)*, Płock 1999.
- Graczyk W., *Stanisław Łubieński: pasterz, polityk i pisarz 1574–1640*, Kraków 2005.
- Gryszpanowicz P., *Urbanizacja Płocka. Procesy zmian nazewnictwa ulic w latach 1237–2017*, Płock 2019.
- Grzybowski M. M., *Ciechanów. Szkic z dziejów parafii*, Płock 1988.
- Grzybowski M. M., *Kościelna działalność Michała Jerzego Poniatowskiego, biskupa płockiego. 1773–1785*, Warszawa 1983.
- Grzybowski M. M., *Religijność wiernych w parafii Biezuń w XVIII i XIX wieku*, BZH, 23/2009.
- Grzybowski M. M., Zygnier L., *Episkopat płocki w latach 1075–2015*, Płock 2015.
- Guldon Z., Stępkowski L., *Rejestry komór celnych z terenu Korony z lat 1738–1767*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, 13/1985, nr 3.
- Guzowski P., Poniak R., *Przeliczniki demograficzne w szacunkach zaludnienia miast w Królestwie Polskim w II połowie XVI wieku*, „Przeszłość demograficzna Polski”, t. 37/ 2015, z. 2.
- Halecki O., *Anna z Radziwiłłów (1476–1522)*, PSB, t. 1, Kraków 1935.
- Handel Mazowsza w epoce staropolskiej. Perspektywy rynków lokalnych, regionalnych i międzynarodowego*, red. H. Samsonowicz, R. Lolo, Pułtusk 2008.
- Historia Polski w liczbach*, t. 1: *Państwo i społeczeństwo*, red. F. Kubiczek i in., Warszawa 2003.
- Herod P.E., *Serock*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 18, kol. 49.
- Horn I., *Andrzej Batory*, Warszawa 2010.
- Horn M., *Najstarszy rejestr osiedli żydowskich w Polsce z 1507 r.*, „Biuletyn Żydowskiego Instytutu Historycznego”, 91/1974, z. 3.
- Inwentarz metryki Koronnej. Księgi wpisów i dekretów polskiej kancelarii królewskiej z lat 1447–1795*, oprac. I. Sułkowska-Kurasiowa, M. Woźniakowa, Warszawa 1975.
- Jakubczak S., *Komora celna w Pułtuskach oraz Pułtuszczyzna na komorach celnych Rzeczypospolitej w XVIII wieku*, w: *Pułtusk. Studia i materiały z dziejów miasta i regionu*, t. 9.
- Jaworski R., Chojnacki J., *Z biografistyki polskiej późnego średniowiecza. Studia*, red. M. Koczerska, Warszawa 2001.
- Jemielity W., *Andrzejewo*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. I, kol. 545.
- Jemielity W., *Diecezja łomżyńska – studium historyczne parafii*, Łomża 1990.
- Jemielity W., *Dzieje Łomży tysiąclecie: zarys historii miasta*, Łomża 2005.
- Kalinowska B., *Bernardyni w Ostrołęce 1664–1864*, Ostrołęka 2011.
- Kaniewska I., *Krasiński Andrzej h. Ślepowron*, PSB, t. 15, Wrocław–Warszawa–Kraków, 1970.
- Karwasińska J., *Archiwum skarbowe dawnej Rzeczypospolitej w: Straty archiwów i bibliotek warszawskich w zakresie rękopiśmiennych źródeł historycznych*, t. 1.
- Katalog archiwalnych planów miasta Łomży: 1619–1914*, oprac. D. Godlewska, Warszawa 1975.
- Katalog inwentarzy dóbr ziemskich XVI–XVIII wieku sporządzony na podstawie ksiąg grodzkich i ziemskich*, red. W. Maciejewska, Warszawa 1959.

- Katalog zabytków sztuki w Polsce*, t. 9, z. 1: *Łomża i okolice*, red. M. Kałamajska-Saeed, Warszawa 1982.
- Katalog zabytków sztuki w Polsce*, t. 9, z. 2: *Ciechanowiec, Zambrów, Wysokie Mazowieckie i okolice*, oprac. M. Kałamajska-Saeed, Warszawa 1986.
- Katalog zabytków sztuki w Polsce*, t. 10, z. 7: *Maków Mazowiecki i okolice*, oprac. I. Galicka, H. Sygietyńska, Warszawa 1982.
- Kazimierski J., Szczepański J., Kołodziejczak A., *Dzieje miasta Pułtuska*, Warszawa–Pułtusk 1992.
- Kazimierski J., *Opis miasta Pułtuska z 1782 roku, czyli konnotacja kamienic i placów*, w: *Pułtusk. Studia i materiały z dziejów miasta i regionu*, t. 3.
- Kazimierski J., *Ośrodki miejskie Zawkrza w XVII–XIX wieku w: Mazowieckie miasteczka na przestrzeni wieków. Wybrane zagadnienia rozwoju gospodarczego, społecznego i kulturowego*.
- Kersten A., *Hieronim Radziejowski. Studium władzy i opozycji*, Warszawa 1988.
- Kersten A., *Stefan Czarniecki 1599–1665*, Lublin 2006.
- Kielak B., *Bibliografia zawartości „Zeszytów Naukowych” za lata 1987–1996*, „Zeszyty Naukowe Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego”, 11/1997.
- Kielak B., *Bibliografia zawartości „Zeszytów Naukowych OTN” za lata 1997–2006*, „Zeszyty Naukowe Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego”, 21/2007.
- Kiryk F., *Miasta małopolskie w średniowieczu i czasach nowożytnych*, Kraków 2013.
- Kępka A., *Dzieje Grójca do 1945 roku*, Warszawa 2006.
- Klerycy z ziem polskich, litewskich i pruskich święceni w Rzymie (XVI – pocz. XX w.), *Clerici ex terris Poloniae, Lithuaniae et Prussiae Romae seu Urbe ordinati (saec. XVI ad init. XX)*, oprac. S. Jujeczka na podstawie kwerendy rzymskiej wykonanej wspólnie z ks. H. Gerlicem, Wrocław 2018.
- R. Kłopotek, *Geneza i działalność bractw kościelnych w Europie i w Polsce do końca XVIII wieku*, SG, 37/2015.
- Kochanowicz J., *Słownik geograficzny jezuickich burs muzycznych (Materiały)*, Kraków 2002.
- Kociszewski A. L., *Od samodzielności do upadku Rzeczypospolitej (XIII–XVIII w.)*, „Zapiski Ciechanowskie”, 9/1995.
- Koczorowska-Pielińska E., *Przyjęcia do prawa miejskiego Miasta Nowej Warszawy w latach 1477–1525*, RW, 9/1969.
- Koczorowska-Pielińska E., *Statut cechu szewców w Pułtusku z 1540 roku*, w: *Pułtusk. Studia i materiały z dziejów miasta i regionu*, t. 2.
- Kolberg O., *Mazowsze. Obraz etnograficzny*, t. 4: *Mazowsze stare: Mazury i Kurpie*, Kraków 1888.
- Kołodziej R., „Ostatni wolności naszej klejnot”. *Sejm Rzeczypospolitej za panowania Jana III Sobieskiego*, Poznań 2014.
- Konarski S., *Pazyra Stanisław (1904–1971)*, PSB, t. 25, Warszawa 1980.
- Konopczyński W., *Chronologia sejmów polskich 1493–1793*, Warszawa 1948.
- Konopczyński W., *Dembowski Antoni Sebastian h. Jelita (1682–1763)*, PSB, t. 5, Kraków 1939–1946.
- Konopczyński W., *Glinka Antoni (ok. 1710 – ok. 1772)*, PSB, t. 8, Wrocław 1959.
- Koński W., *50 roczników „Notatek Płockich” Bibliografia zawartości (1956–2006)*, Płock 2008.
- Korolko M., *Seminarium Rzeczypospolitej Królestwa Polskiego. Humanisci w kancelarii królewskiej Zygmunta Augusta*, Warszawa 1991.
- Kowalczyk A., *Biblioteka kanoników regularnych w Czerwińsku*, „Notatki Płockie” 54/2009, z. 1.
- Kowalski T., *Posługa duszpasterska płockich dominikanów w parafii św. Bartłomieja w Jezewie na przełomie XVIII i XIX wieku*, „Notatki Płockie” 2019, z. 3.

- Krajewski M., *Skępe. Zarys dziejów i obraz współczesny*, Rypin 1996.
- Kratochwil Z., *Augustianie w Ciechanowie (1356–1864)*, „Notatki Płockie”, 24/1996.
- Kuklo C., *Demografia Rzeczypospolitej przedrozbiorowej*, Warszawa 2009.
- Kuklo C., *Struktury demograficzne i etniczne miast prywatnych w Koronie XVI–XVIII wieku. Uwagi wstępne*, „Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych”, 77/2016 (specjalny).
- Kulejewska-Topolska Z., *Nowe lokacje miejskie w Wielkopolsce do końca XVIII w.*, w: *Studia historyczno-prawne*, Poznań 1964.
- Kuligowski S., *VI wieków Mińska Mazowieckiego*, t. 5: *Mińsk Mazowiecki w okresie międzywojennym*, Mińsk Mazowiecki 2018–2019.
- Kuligowski S., *VI wieków Mińska Mazowieckiego*, t. 6: *Mińsk Mazowiecki w latach 1939–1944 (wojna i okupacja)*, Mińsk Mazowiecki 2020.
- Kumor B., *Granice metropolii i diecezji polskich (968–1939) (Dokończenie)*, ABMK, 23/1971.
- Kumor B., *Prepozytura tarnowska. Opracowanie materiałów źródłowych do atlasu historycznego Kościoła w Polsce*, Lublin 1966.
- Kunkel R. M., *Architektura gotycka na Mazowszu*, Warszawa 2006.
- Kuśnierz K., *Miejskie ośrodki gospodarcze wielkich latyfundiów południowej Polski w XVI oraz XVII wieku*, Kraków 1989.
- Kutrzeba S., *Historia ustroju Polski w zarysie*. Korona, Warszawa 1949.
- Kuźmiak K., *Bractwa Matki Boskiej Wspomożycielki Chrześcijan na ziemiach polskich w XVIII stuleciu. Studium z dziejów kultu maryjnego i wspólnot chrześcijańskich w dawnej Polsce*, Rzym 1973.
- Kuźmiak K., *Anna św. III: Bractwa*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 1, kol. 625–626.
- Kwak J., *Miasta księstwa opolsko-raciborskiego w XVI–XVIII w.*, Opole 1977.
- Lalik T., *Piaseczno w dawnej Polsce XV–XVIII wiek*, w: *Studia i materiały do dziejów Piaseczna i powiatu piaseczyńskiego*.
- Laszczak M., *Historia różańca*, Kraków 2006.
- Litak S., *Bractwa religijne w Polsce przedrozbiorowej XIII–XVIII wiek. Rozwój i problematyka*, PH, 88/1997, z. 3–4.
- Litak S., *Parafie i ludność diecezji płockiej w drugiej połowie XVIII wieku*, SP, 3/1975.
- Litak S., *Parafie w Rzeczypospolitej w XVI–XVIII wieku. Struktura, funkcje społeczno-religijne i edukacyjne*, Lublin 2004.
- Lolo R., *Ciechanów w latach 1526–1655*, w: *Ciechanów. Szkice z historii miasta*, red. A.K. Sobczak, Ciechanów 2016.
- Lolo R., *Kolegiata pułtуска jako świątynia w XVIII wieku*, w: *Pułtusk. Studia i materiały z dziejów miasta i regionu*, t. 7.
- Lolo R., *Kształtowanie się wizerunku Stanisława Kostki jako patrona Królestwa Polskiego w XVI–XVIII wieku*, w: „*My wszyscy z niego*”.
- Lolo R., *Mało znany inwentarz dóbr biskupstwa płockiego z 1650 roku*, ABMK, 116/2021.
- Lolo R., *Miasta mazowieckie w II połowie XVI i początkach XVII wieku. Kryzys w procesie integracji?*, w: *Mazowsze w procesach integracyjnych i dezintegracyjnych w Rzeczypospolitej XVI–XVII wieku. Studia i szkice*, red. J. Dzięgielewski, Warszawa 2010.
- Lolo R., *Miasta północnego Mazowsza w epoce wczesnonowożytnej – stan badań i najpilniejsze potrzeby*, BZH, 30/2016.
- Lolo R., *Pułtusk w drugiej połowie XVII wieku w świetle inwentarzy dóbr biskupich*, RM, 19/2007.

- Lolo R., *Pułtуска kaplica pod wezwaniem św. Marii Magdaleny w świetle wizytacji z 1592 roku*, w: *Przeszłość i terażniejszość*.
- Lolo R., *Serock w latach 1526–1660 na tle innych miast mazowieckich*, w: *Serock i Mazowsze na przestrzeni wieków*.
- Lolo R., *Szlachta mazowiecka – mit w świetle historiografii*, w: *Przeszłość i tożsamość Mazowsza*.
- Lolo R., *Towarzystwo Jezusowe w diecezji płockiej 1566–1773. Studium koegzystencji w dobie recepcji reformy trydenckiej*, Pułtusk 2013.
- Lolo R., *Z problematyki demograficznej Pułtuska w XVIII wieku*, w: *Pułtusk. Studia i materiały z dziejów miasta i regionu*, t. 6.
- Łatak K., *Ksiądz Stefan Ranatowicz CRL (1617–1694): barokowy kronikarz i pisarz klasztorny*, Kraków 2010.
- Łatak K., *La vocazione e missione dei canonici regolari della prevostura del Corpus Christi di Cracovia nel periodo pretridentino alla luce delle consuetudines e dei trattati di Pietro Clareta di rudnice*, Roma 2005.
- Łatak K., *Szkoły parafialne kanoników regularnych laterańskich w Małopolsce w czasach staropolskich*, NP 117/2012.
- Łatak K., Nalbach S., *Ze studiów nad kulturą umysłową kanoników regularnych krakowskiej prepozytury Bożego Ciała w XV i XVI wieku*, Kraków 2009.
- Łomża na przestrzeni dziejów: monografia opracowana w 600-lecie nadania praw miejskich*, red. K. Sychowicz, Łomża 2018.
- Łowicz. *Dzieje miasta*, red. R. Kołodziejczyk, Warszawa 1986.
- Łukarska B., *Religijność mieszkańców polskich miast w świetle wybranych przekazów piśmiennictwa religijnego w XVII i XVIII wieku*, ŁST, 25/2016, z. 2.
- Łukawski K., *Pułtusk. Studia i materiały z dziejów miasta i regionu – bibliografia zawartości tomów I–IX*, w: *Pułtusk. Studia i materiały z dziejów miasta i regionu*, t. 10.
- Łyjak W. Z., *Organy na Mazowszu w diecezji płockiej od XVI wieku do 1818 roku*, Płock 2005.
- Maciszewski J., *Krasiński Stanisław h. Ślepowron*, PSB, t. 15, Wrocław–Warszawa–Kraków, 1970.
- Majewski D., *Spis dokumentów parafialnych w zasobach Archiwum Diecezjalnego w Płocku*, Płock 2011.
- Makarczyk I., *Biskupi polscy z zakonu Kanoników Regularnych Laterańskich*, EP 8/2007, s. 23–56.
- Makarczyk I., *Międzynarodowa Konferencja Naukowa „Hereditatem cognoscere. Kanonicy regularni laterańscy w Polsce dawniej i dziś”: Kraków 12–14 maja 2005 roku i udział w niej pracowników Instytutu Historii i Stosunków Międzynarodowych Wydziału Humanistycznego UWM w Olsztynie*, EP 6/2005.
- Makowski A., *Ochrona przeciwpożarowa w miastach i miasteczkach Mazowsza w XVIII wieku*, BZH 30/2016.
- Maków Mazowiecki i ziemia makowska*, red. A. Słoniowa, Warszawa 1984.
- Manteufflowa M., *Glinka Mikołaj (1754–1825)*, PSB, t. 8, Wrocław 1959.
- Maroszek J., *Targowiska wiejskie na Mazowszu w XVI–XVIII wieku*, w: *Handel Mazowsza w epoce staropolskiej*.
- Marszalska J.M., *Aktywność religijno-duszpasterska profesów klasztoru kanoników regularnych w Czerwińsku w latach 1720–1819*, NP, 112/ 2009.
- Marszalska J.M., Graczyk W., *Księgi rękopiśmienne i stare druki w zbiorach Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku. Z dziejów kultury polskich bibliotek kościelnych w dawnych wiekach*, Kraków 2010.

- Mazek D., *Ku ozdobie i profitowi. Prawodawstwo miast prywatnych Wielkopolski 1660–1764*, Warszawa 2003.
- Mazowieckie miasteczka na przestrzeni wieków. Wybrane zagadnienia rozwoju gospodarczego, społecznego i kulturalnego, red. A. Stawarz, Warszawa 1999.
- Mazowsze na pograniczu kultur w średniowieczu i nowożytności (Materiały z konferencji, Pułtusk, 14–15 września 2007 r.), red. M. Dygo, Pułtusk 2007.
- Mazowsze w drugiej połowie XVI wieku, cz. 1: Mapa i plany, oprac. W. Pałucki, Warszawa 1973.
- Mazowsze w procesach integracyjnych i dezintegracyjnych w Rzeczypospolitej XVI–XVII wieku. Studia i szkice, red. J. Dzięgielewski, Warszawa 2010.
- Mądrach P. G., *Zagadki kościoła w Makowie Mazowieckim: działania konserwatorskie a odkrywanie historii*, „Ochrona Zabytków” 45/1992, z. 4 (179).
- Miasta polskie w tysiącleciu, t. 2, red. M. Siuchniński, Wrocław–Warszawa–Kraków 1965–1967.
- Mietz A., Pakulski J., Piotrowski M., *Szreńsk – miasto zapomniane (zarys dziejów)*, Warszawa 1986.
- Mikulski K., *Pułapka niemożności. Społeczeństwo nowożytnego miasta wobec procesów modernizacyjnych (na przykładzie Torunia w XVII i XVIII wieku)*, Toruń 2004.
- Moniuszko A., *Mazowieckie sądy ziemskie (1588–1648). Organizacja – struktura – postępowanie*, Warszawa 2013.
- Morawski Z., *Handel miast nadwiślańskich Mazowsza do końca XVI wieku*, w: *Studia nad ośrodkami miejskimi w dorzeczu środkowej Wisły*.
- Morawski Z., *Miasta mazowieckie od XVI do XVIII wieku*, w: *Dzieje Mazowsza*, t. 2.
- Morawski Z., *Szlaki wodne Mazowsza*, w: *Handel Mazowsza w epoce staropolskiej. Perspektywy rynków lokalnych, regionalnych i międzynarodowego*, red. H. Samsonowicz, R. Lolo, Pułtusk 2008.
- Motylewicz J., *Miasta ziemi przemyskiej i sanockiej w drugiej połowie XVI i XVII wieku*, Rzeszów 1993.
- „My wszyscy z niego”. Historyczne i religijne dziedzictwo św. Stanisława Kostki, red. W. Kućko, Płock 2018.
- Nagielski M., Kossarzecki K., Przybyłek Ł., Haratym A., *Zniszczenia szwedzkie na terenie Korony w okresie potopu 1655–1660*, Warszawa 2015.
- Narodziny stolicy. Warszawa w latach 1596–1668*, red. P. Mrozowski, M. Wrede, Warszawa 1996.
- Nash R.C., *Gospodarka*, w: *Wiek XVII*.
- Niedziałkowska Z., *Ostrołęka: dzieje miasta*, Warszawa 1979.
- Nitecki P., *Biskupi Kościoła w Polsce w latach 965–1999. Słownik biograficzny*, Warszawa 2000.
- Nowiński J. SDB, *400 lat obecności cudownego obrazu Matki Boskiej Pocieszenia (Matki Boskiej Czerwińskiej) na Jasnej Górze w Czerwińsku*, „Seminare” 33/2013.
- Nowowiejski A.J., *Płock. Monografia historyczna*, wyd. 2, Płock 1930.
- Ochman-Staniszevska S., Staniszevski Z., *Sejm Rzeczypospolitej za panowania Jana Kazimierza Wazy. Prawo – doktryna – praktyka*, t. 1–2, Wrocław 2000.
- Olszewski D., *Szkice z dziejów kultury religijnej*, Katowice 1986.
- Opaliński E., *Rodziny wielko senatorskie w Wielkopolsce, na Kujawach i na Mazowszu za Zygmunta III. Podstawy karier*, Warszawa 2007.
- Ostrów Mazowiecka. Z dziejów miasta i powiatu*, red. S. Russocki, Warszawa 1975.
- Palkij H., *Jan Sebastian Szembek (ok. 1672–1731)*, PSB, t. 48, Wrocław 2012–2013.
- Paszenda J., *Budowle jezuickie w Polsce XVI–XVIII w.*, t. 2, Kraków 2000.
- Pawiński A., *Polska w XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym*, t. 5: *Mazowsze*, Warszawa 1895.

- Pazyra S., *Dzieje Ciechanowa i Ziemi Ciechanowskiej*, Ciechanów 1976.
- Pazyra S., *Geneza i rozwój miast mazowieckich*, Warszawa 1959.
- Pełka J., *Augustianie ciechanowscy w dziejach diecezji i miasta (1356–1864). Zarys problematyki*, w: *Zakony rzymskokatolickie na Mazowszu*.
- Perlikowska-Puszkarska U., *Serock w świetle badań wykopaliskowych i nadzorów archeologicznych*, RM, 13 /2001.
- Piętka J., *Falszywe, niepewne i podejrzane dokumenty mazowieckie z pierwszej połowy XIII wieku*, PH, 88/1997, z. 2.
- Piotrowski J., *Inwentarz dóbr bieżeńskich 1735*, BZH, 28/2014.
- Piszczatowska J. H., *Z dziejów makowa Mazowieckiego w XVII i XVIII wieku*, w: *Maków Mazowiecki i ziemia makowska*, red. A. Słoniowa, Warszawa 1984.
- Plewako A., Wanag J., Suski S., *Herbarz miast polskich*, Warszawa 1994.
- Polska heraldyka kościelna. Stan i perspektywy badań*, red. K. Skupieński, ks. A. Weiss, Warszawa 2004.
- Polska – Mazowsze. Dzieje polityczno-militarne, gospodarka i kultura. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Januszowi Szczepańskiemu w 65. rocznicę urodzin i 40-lecie pracy naukowej*, red. A. Koseski, R. Turkowski, Pułtusk 2013.
- Polska w okresie drugiej wojny północnej 1655–1660*, t. 2: *Rozprawy*, red. K. Lepszy i in. Warszawa 1957.
- Posłowie ziemscy koronni 1493–1600*, red. I. Kaniewska, Warszawa 2013.
- Prokop K. R., *Z dziejów seminariów warszawskich w dawnej diecezji poznańskiej. Biskupi oraz inni przedstawiciele znamienitych rodów doby staropolskiej w gronie wychowanków seminarium externum i seminarium internum misjonarzy św. Wincentego á Paulo przy kościele Świętego Krzyża w Warszawie (1675/1676–1864/1865)*, „Ecclesia. Studia z Dziejów Wielkopolski”, 11/2016.
- Przemijanie i trwanie: Kanonicy Regularni Laterańscy w dawnej i współczesnej Polsce: materiały z międzynarodowej konferencji zorganizowanej z okazji 600-lecia fundacji opactwa Bożego Ciała w Krakowie*, red. K. Łatak CRL, I. Makarczyk, Kraków 2008.
- Przeszłość i teraźniejszość. Prace ofiarowane Profesorowi Adamowi Koseskiemu w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, red. M. Dygo i in., Pułtusk 2009.
- Przeszłość i tożsamość Mazowsza w świetle badań naukowych i działalności społecznej. Studia i materiały*, red. R. Lolo, K. Łukawski, Pułtusk 2017.
- Przyboś A., *Jan Dobrogost Krasiński (zm.1717)*, PSB, t. 15, Wrocław 1970.
- Przyboś A., *Jan Kazimierz Krasiński (1607–1669)*, PSB, t. 15, Wrocław 1970.
- Przyboś A., *Prażmowski Wojciech Remigian h. Belina (zm. 1685)*, PSB, t. 28, Wrocław 1984–1985, IPS-BID: ipsb-bi-72531.
- Przybyłek Ł., *Mazowsze (Straty i zniszczenia wojenne)*, w: M. Nagielski, K. Kossarzecki, Ł. Przybyłek, A. Haratym, *Zniszczenia szwedzkie na terenie Korony w okresie potopu*.
- Przyroda Mazowsza i jej antropogeniczne przekształcenia*, red. A. Richling, Pułtusk 2003.
- Pułtusk – 600 lat samorządu. Materiały sesji z okazji 600-lecia samorządu pułtuskiego*, red. H. Samsownik, Warszawa 2006.
- Pułtusk. Studia i materiały z dziejów miasta i regionu*, t. 2, red. B. Gierlach, A. Gieysztor, S. Kotarski, Warszawa 1975.
- Pułtusk. Studia i materiały z dziejów miasta i regionu*, t. 3, red. A. Gieysztor i in., Warszawa–Pułtusk 1997.
- Pułtusk. Studia i materiały z dziejów miasta i regionu*, t. 6, red. J. Szczepański i in., Pułtusk 2005.

- Pułtusk. *Studia i materiały z dziejów miasta i regionu*, t. 7, red. J. Szczepański i in., Pułtusk 2007.
- Pułtusk. *Studia i materiały z dziejów miasta i regionu*, t. 9, red. J. Szczepański, Pułtusk 2011.
- Pułtusk. *Studia i materiały z dziejów miasta i regionu*, t. 10, red. J. Szczepański, Pułtusk 2014.
- Reformacja, Kонтрreformacja, reforma katolicka na Mazowszu. Studia*, red. R. Lolo, Warszawa 2020.
- Radziejewicz-Winnicki R., *Średniowieczne kościoły drewniane w Polsce wyrazem geniuszu człowieka i obecności Boga*, „Architecturae et Artibus”, 4/2016.
- Richling A., *Położenie Mazowsza*, w: *Przyroda Mazowsza i jej antropogeniczne przekształcenia*.
- Rodzina, herbarz szlachty polskiej*, t. 8, Warszawa 1911.
- Rojewski A., *Księżda Walentego Załuski „Wykład Mszy Świętej” na łamach tygodnika diecezji płockiej „Mazur” z lat 1907–1908*, SP, 41/2013.
- Rybus H., *Zbiór materiałów do dziejów opactwa kanoników regularnych w Czerwińsku*, „Studia Theologica Varsoviensa”, 7/1969, z. 2,
- Samsonowicz H., *Brok i Puszcza Biała w średniowieczu*, w: *Brok i Puszcza Biała*.
- Samsonowicz H., *Gospodarka i społeczeństwo (XIII – początek XVI w.)*, w: *Dzieje Mazowsza*, t. 1.
- Samsonowicz H., *Szkice o mieście średniowiecznym*, Warszawa 2014.
- Samsonowicz H., *Z dziejów demografii nowożytnego Mazowsza: ruchy ludnościowe w XVI–XVII wieku*, w: *Gospodarka – ludzie – władza*.
- Serock i Mazowsze na przestrzeni wieków. Studia z okazji 600-lecia nadania Serockowi praw miejskich*, red. S. Jakubczak, R. Lolo, Serock 2017.
- Seroka H., *Wpływ heraldyki kościelnej na herby miast w Małopolsce do końca XVIII wieku*, w: *Polska heraldyka kościelna*.
- Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. 1, oprac. F. Sulimierski, W. Walewski, Warszawa 1880.
- Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. 5, red. F. Sulimierski, W. Walewski i in., Warszawa 1880.
- Sołtan-Lipska A., *Mazowszanie na Uniwersytecie Krakowskim w XVI i pierwszej połowie XVII wieku*, w: *Dzieje Mazowsza*, t. 2.
- Stawski M., *Klasztor w Czerwińsku. Miejsce spotkania historii z teologią*, EP 8/2007.
- Stawski M., *Opactwo czerwińskie w średniowieczu*, Warszawa 2007.
- Straty archiwów i bibliotek warszawskich w zakresie rękopiśmiennych źródeł historycznych*, t. 1: *Archiwum Główne Akt Dawnych*, red. A. Stebelski, Warszawa 1957.
- Studia i materiały do dziejów Piaseczna i powiatu piaseczyńskiego*, red. J. Antoniewicz, Warszawa 1973.
- Studia nad ośrodkami miejskimi w dorzeczu środkowej Wisły. Wisła w dziejach i kulturze Polski*, cz. 9, red. J. Łukasiewicz, Warszawa 1996.
- Studia z dziejów parafii pw. św. Marii Magdaleny w Łęcznej*, red. R. Jop, Łęczna 2010.
- Sucheni-Grabowska A., *Odbudowa domeny królewskiej w Polsce 1504–1548*, Warszawa 2007.
- Surdacki M., *Bractwa charytatywne w Polsce od średniowiecza do końca XVIII wieku*, ABMK, 101/2014.
- Szczepański J., *Dzieje Gąbina i okolic*, Pułtusk 2013.
- Szafrąński W., Zygnier L., *Płock w dobie narodzin państwa Piastów*, w: *Dzieje Płocka*, t. 1.
- Szczepański J., *Dzieje społeczności żydowskiej powiatów Pułtusk i Maków Mazowiecki*, Warszawa 1993.
- Szczepański J., *Dzieje Wyszkowa i okolic*, Warszawa 1998.
- Szczepański J., *Społeczność żydowska Mazowsza w XIX–XX wieku*, Pułtusk 2005.
- Szczerbatko K., *Zakroczym 940 lat*, Zakroczym 2005.

- Szczygielski W., Wojciechowski B., *Przyjemski Ignacy h. Rawicz (ok. 1703–1787)*, PSB, t. 29, Wrocław 1986.
- Szczygielski W., Wojciechowski B., *Przyjemski Tomasz h. Rawicz (1749–1802)*, PSB, t. 29, Wrocław 1986.
- Szczygieł R., *Lokacje miast w Polsce XVI wieku*, Lublin 1989.
- Szczygieł R., *Miasta prywatne w Polsce od XIV wieku do 1772 roku – chronologia lokacji, właściciele, pełnione funkcje*, „Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych”, 77/2016 (nr specjalny).
- Szkice z dziejów Nasielska i dawnej ziemi zakroczymskiej*, red. S. Pazyra, Warszawa 1970.
- Szulist W., *Ważniejsze szlaki handlowo–komunikacyjne województwa mazowieckiego w XVI–XVIII*, RM, 6/1976.
- Szwagrzyk J.A., *Pieniądz na ziemiach polskich X–XX wiek*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1990.
- Śledź a sprawa polska. Materiały z konferencji, Kołobrzeg 12. września 2014 r.*, red. A. Chłudziński, Pruszcz Gdański 2015.
- Tomczak A., *Koniecki Jan (zm. 1580)*, PSB, t. 13, Wrocław 1967.
- Tyszkiewicz J., *Klęski elementarne na Mazowszu w XVI–XVIII wieku*, w: *Dzieje Mazowsza*, t. 2.
- Urban W., *Franciszek Krasiński h. Ślepowron*, PSB, t. 15, Wrocław–Warszawa–Kraków 1970.
- Urzednicy centralni i nadworni Polski XIV–XVIII wieku. Spisy*, oprac. K. Chłapowski, S. Ciara, Ł. Kądziała, T. Nowakowski, E. Opaliński, G. Rutkowska, T. Zielińska, Kórnik 1992.
- Waleszczak R., *Chorzele – zarys dziejów*, Chorzele–Ostrołęka 1992.
- Wałaszuk J., *Od potopu szwedzkiego do rozbiorów*, w: *Ciechanów. Szkice z historii miasta*.
- Waniczkówna H., *Bieliński h. Junosza Franciszek*, PSB, t. 2, Kraków 1936.
- Wesołek I., *Monografia m. Makowa*, Maków Mazowiecki 1938.
- Węgrzynek H., *„Czarna legenda” Żydów. Procesy o rzekome mordy rytualne w dawnej Polsce*, Warszawa 1995.
- Wiek XVII*, red. J. Bergin, Warszawa 2003.
- Wiśniewski K., *Choroba i śmierć w Pułtusk w drugiej połowie XVIII i na początku XIX wieku*, w: *Pułtusk. Studia i materiały z dziejów miasta i regionu*, t. 10.
- Wiśniewski K., *Emigracja z Mazowsza i miast mazowieckich w XVI–XVII w świetle rejestrów przyjęć do prawa miejskiego*, w: *Mazowsze w procesach integracyjnych i dezintegracyjnych w Rzeczypospolitej XVI–XVII wieku*.
- Wiśniewski K., *Kilka uwag o Żydach na Mazowszu w XVI i pierwszej połowie XVII wieku*, w: *Mazowsze w procesach integracyjnych*.
- Wiśniewski K., *Przegląd najważniejszych źródeł z XVI–XVIII wieku*, w: *Dzieje Mazowsza*, t. 2.
- Wiśniewski K., *Ustrój miasta w XVI–XVIII wieku*, w: *Dzieje Pułtuska*, t. 1.
- Wittyg W., *Pieczenie miast dawne Polski*, Warszawa–Kraków 1905.
- Wojtyńska H.D., *Kolegium jezuickie – pierwsza szkoła średnia w Rawie (1620–1773)*, w: *Siedem wieków szkolnictwa w Rawie*.
- Wolf A., *Ziemia makowsko–różańska za książąt mazowieckich*, w: *Maków Mazowiecki i ziemia makowska*.
- Wrzeszcz M., *Maków Mazowiecki* w: *Encyklopedia katolicka*, t. 9: *Lu An– „Maryawita”*, red. S. Wilk, E. Ziemann i in., Lublin 2006.
- Wyrobisz A., Maroszek J., *Małe miasto jako ośrodek rynku lokalnego i regionalnego na Pomorzu Gdańskim w XVII–XVIII w. Przykład Nowego nad Wisłą (W związku z książką A. Pryłowski, Gospodarka Nowego n. Wisłą w latach 1662–1772. Problemy produkcji i wymiany, Bydgoszcz 1978)*, PH 71/1980.

- Zabłocki S., *Krzycki Andrzej h. Kotwicz (1482–1537)*, PSB, t. 15, Wrocław–Warszawa–Kraków 1970.
- Zagrodzki T., *Serock: studium historyczno-urbanistyczne*, Warszawa 1993.
- Zakony rzymskokatolickie na Mazowszu (ze szczególnym uwzględnieniem Kurpiowszczyzny). Materiały z sesji naukowej „Zakony męskie na Północnym Mazowszu do 1864 roku”*, red. B. Kalinowska, Ostrołęka 2008.
- Zalewski M., Wójcik A., *VI wieków Mińska Mazowieckiego*, t. 1: *Archeologia – najdawniejsze dzieje*, Mińsk Mazowiecki 2016.
- Załuski W., *Andrzejewo i kościół andrzejewski. Szkic historyczny*, Płock 1908.
- Zygner L., *Biskup Jakub z Kurdwanowa herbu Syrokomla (ok. 1350–1425)*, Toruń 2020.
- Zygner L., *Mława – miasto pogranicza*, Ciechanów 2002.
- Żochowski M., *Andrzejewo w okresie przedrozbiorowym*, w: *Andrzejewo. Gmina dwóch prymasów Polski*.
- Żochowski M., *Andrzejewo jako ośrodek miejski*, w: *Ostrów Mazowiecka. Z dziejów miasta i powiatu*.
- Żebrowski T., *Kościół (XI – początek XVI w.)*, w: *Dzieje Mazowsza*, t. 1.
- Żebrowski T., *Zarys dziejów diecezji płockiej*, Płock 1976.
- Żyromski M., *Przemiany rodziny polskiej doby odrodzenia i oświecenia*, „Rocznik Socjologii Rodziny”, 11/99.

III. Netografia

- Baltazar Samosarzius z Ciechanowa, syn Macieja (Id: 2014472) w: *Corpus Academicum Cracoviense (CAC)*, URL:http://cac.historia.uj.edu.pl/osoba/2014472_Baltazar_Samosarzius_z_Ciechanowa_syn_Macieja (dostęp: 12.02.2021).
- Bibliografia staropolska, Bibliografia Estreichera, URL: https://www.estreicher.uj.edu.pl/staropolska/baza/wpis/?sort=miejsce_rok_wydania&order=1&id=191263&offset=66451&index=5 (dostęp: 12.02.2021).
- Corpus Academicum Cracoviense (CAC) <https://cac.historia.uj.edu.pl/> (dostęp: 21.04.2021).
- Ciechanów: *historia społeczności* w: *Wirtualny sztetl*, URL: <https://sztetl.org.pl/pl/miejscowosci/c/552-ciechanow/99-historia-spoleczności/137182-historia-spoleczności> (dostęp: 13.02.2021).
- <https://snappygoat.com/s/?q=bestof%3AAndrzejewo+-+na+mapie+z+1826+roku.png+pl+Czy%5BCew+przynale%5BCny+by%5C%82+administracyjnie+m+in+Wojew%3B3dztwo+mazowieckie+I+Rzeczpospolita+-+Ziemia+nurska+w+latach#43245d3959a028acf5163878576d75c283fe567c,1,2> (dostęp: 2.04.2021).
- <https://sztetl.org.pl/pl/miejscowosci/m/582-makow-mazowiecki/99-historia-spoleczności/137641-historia-spoleczności> (dostęp: 21.07.2019).
- <https://sztetl.org.pl/pl/miejscowosci/m/582-makow-mazowiecki/112-synagogi-domy-modlitwy-i-inne/86953-wielka-synagoga-w-makowie-maz-zielony-rynek-nieistniejaca> (dostęp 21.07.2019).
- <http://www.bazylika.pultusk.pl/index.php/pl/dla-zwiedzajacych> (dostęp: 21.05.2021).
- <http://www.sloownik.ihpan.edu.pl/search.php?id=10965&q=Andrzej%C3%B3w&d=0&t=0> (dostęp: 2.04.2021).
- Galas M., *Dawid ben Bencjon Jechezkiel* w: *Polski słownik judaistyczny*, Żydowski Instytut Historyczny, wersja elektroniczna: http://www.jhi.pl/psj/Dawid_ben_Bencjon_Jechezkiel_z_Makowa (dostęp: 21.07.2019).
- GUS: *Ludność – struktura według ekonomicznych grup wieku. Stan w dniu 31.03.2011 r.* (dostęp: 18.10.2019).

- Klemens z Imbramowic (z Czerwińska)* (Id: 2002150), w: *Corpus Academicum Cracoviense (CAC)*, URL: http://cac.historia.uj.edu.pl/osoba/2002150_Klemens_z_Imbramowic_z_Czerwi%C5%84ska (dostęp: 29.05.2021).
- <https://agad.gov.pl/inwentarze/XLVI.xml> (dostęp: 16.05.2021).
- <http://agadd2.home.net.pl/metrykalia/MK/0044/> (dostęp: 16.05.2021).
- https://www.szukajwarchiwach.gov.pl/seria?p_p_id=Seria&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&Seria_nameofjsp=jednostki&Seria_id_serii=586966 (dostęp: 16.05.2021).
- Mikołaj Panek (Panetius) z Czerwińska, syn Jana* (Id: 2023906), w: *Corpus Academicum Cracoviense (CAC)*, URL: http://cac.historia.uj.edu.pl/osoba/2023906_Miko%C5%82aj_Panek_Panetius_z_Czerwi%C5%84ska_syn_Jana (dostęp: 29.05.2021).
- Minakowski M. J., *Genealogia potomków Sejmu Wielkiego*, URL: <http://www.sejm-wielki.pl/b/6.232.131> (dostęp: 12.04.2021).
- Żebrowski R., *Cheder w: Polski słownik judaistyczny*, Żydowski Instytut Historyczny, wersja elektroniczna: <http://www.jhi.pl/psj/cheder/> (dostęp: 21.07.2019).

Skorowidz osób

- A**
Adamczyk, Władysław 29, 35, 37
Albrycht, Danuta 107
Ambroży, opat czerwiński 66, 73
Andrich, NN 152
Anna Radziwiłłówna 45, 86, 107
Antoniewicz, Jerzy 16
Antoninus 79
Antosz, Klemens 196, 197
Arciechowska, Katarzyna 158
Arciechowska, NN 156
Arciechowski, Piotr 158
Arciechowski, Wojciech 151
Arciechowskich, ród 148, 158
August II 98
August III 38, 98, 125, 126, 130, 139, 191
Augustyn z Kazimierza 41
- B**
Bałdikow, Andrzej 156
Bałdikow, Zofia 156
Baranowski, Ignacy Tadeusz 15
Baranowski, Wojciech 32, 40, 60, 156
Barcikowski, Onufry 72
Barszcz, Leszek 25
Bartłomiej z Ciechanowa, woźnica 54
Bartoszewicz, Agnieszka 13–15, 31, 54
Bartoszewicz, Henryk 14, 15
Baszanowski, Jan 33, 206, 210
Batory, Andrzej 68, 69
Batorych, ród 68
Bąkowa, Joanna 48
Bergin, Joseph 174
Bieliński, Franciszek 195
Bieliński, Jakub 155
Bieliński, Kazimierz Ludwik 117, 118
- Bieliński, Mikołaj 47
Bielonek, Jakub 91
Bogucka, Maria 15
Boguska, Maria 15
Bona Sforza 51, 52, 54, 67, 113, 114
Boniecki, Adam 28, 110
Borkowska, Małgorzata 14
Braun, Krzysztof 18
Brodowska, Elżbieta 197
Brodowski, Kazimierz 196
Brodzicki, Czesław 16, 92
Brzeski, Krzysztof 126
Brzeski, Paweł ze Służewa 90
Buczacki, Jakub 67
Büsching, Anton Friedrich 106, 146
- C**
Chądzyński, Maciej 148
Chelchowsy h. Lubicz, ród 111
Chlebioczki, NN 150
Chłudziński, Andrzej 77
Chłapowski, Krzysztof 75, 91, 97, 117, 118
Chmielewski, A. 27
Chmielnicki, Bohdan 71
Choińska-Mika, Jolanta 12, 47, 50, 91, 93, 97, 109, 113, 124, 126
Chojnacki, Piotr 39
Chojnowski, Mikołaj 119
Chomelka, Jan 80
Chrzanowscy h. Korab, ród 110
Chrzanowscy h. Złotogoleńczyk, ród 111
Chyczewski, Wojciech 197
Ciara, Stefan 92, 117
Ciecierski, Maciej 196
Ciołek, Andrzej z Nasielska 67

- Ciołek, Erazm 66
 Ciołek, Jan z Nasielska 67
 Czarniecki, Stefan 62, 105, 121, 139
 Czartoryscy, ród 98
 Czaykowski, Franciszek 75
 Czosznowscy, NN 150
- D**ąbski (Dąbski), Stanisław Kazimierz 36, 37, 133, 194
 Dembińscy, ród 111
 Dembowski, Antoni Sebastian 38
 Deryło, Bogusława 24
 Dinsurg, Abraham Abisz 140
 Długolecki, Stanisław 72
 Dobak, Danuta 118
 Dobroński, Adam Czesław 24
 Drogusz, Jan 103
 Dubas-Urwanowicz, Ewa 91
 Duda, Franciszek 34
 Dudziński, Paweł 27
 Dunin Wolski, Piotr 59
 Dwornicka, Irena 51, 92
 Dygo, Marian 26, 51
 Dymek, Benon 16
 Dzbański, Wojciech 193
 Dzierzgowscy, ród 51
 Dzierzowska, Aleksandra 52
 Dzierzowski, Jan 51
 Dziegielewski, Jan 18, 51, 97, 108, 114
- F**ałęcki, Stanisław 68, 69
 Fijałkowski, Paweł 12, 16, 31, 121, 123, 139
 Firlej, Henryk 153, 181
 Flaga, Jerzy 158, 185–188, 190, 193, 194, 198–202
 Folwarski, Henryk 64, 66, 69, 70, 71, 72
- G**adowski, Jan 156
 Gajewski, Marian 192, 193
 Galicka, Izabella 24, 107
 Gamrat, Piotr 113
 Gawarecki, Franciszek 75
 Gawarecki, Wincenty Hipolit 14, 26, 28, 29, 68, 70, 72, 77, 178
- Gawloski, NN 150
 Gazdała, Maciej 154
 Gerlic, Henryk 142
 Gieysztor, Aleksander 14, 16, 181
 Gieysztorowa, Irena 13, 15, 18, 19, 63, 124, 153, 154, 165, 180
 Gimpel, Dioniza 16, 18
 Giżycki, Paweł 39
 Glinka, Antoni 118
 Glinka, Jan Stanisław 37
 Glinka, Mikołaj 118
 Gliński, Waldemar 143
 Gloger, Zygmunt 146, 151
 Glycz (Glycz?), Anna 91
 Glycz (Glycz?), Maciej 91
 Głazewscy h. Cholewa, ród 111
 Główka, Dariusz 11, 38, 132, 157
 Gmiterek, Henryk 137
 Godlewska, Donata 14, 16, 92, 93, 100–105, 162, 163
 Godlewski, Karol 38
 Godlewski, Marek 38
 Godzięba, Maciej 134
 Goliński, Zbigniew 191
 Gołąb, Renata 107
 Gołyński, Adrian 148
 Gostkowski, Andrzej 43
 Gostkowski, Deresław Benedykt 59
 Góralski, Wojciech 38
 Górski, Jan 130
 Górski, Karol 186
 Górzyński, Sławomir 75
 Grabowski, Janusz 12, 17, 137, 154
 Grabowski, Mikołaj 48
 Grabszy, ród 75
 Graczyk, Waldemar 29, 39, 65, 69, 70, 77, 185
 Graiewski, NN 150
 Grądką, Jan 135, 138
 Grbi-Psuczki, NN 150
 Grochowski, Andrzej 14, 166
 Grodziski, Stanisław 51, 92, 100, 111
 Groth, Andrzej 15
 Gryglewicz, Feliks 23

Gryszpanowicz, Piotr 16, 30
 Grzybowski, Michał Marian 8, 18, 32, 57–60, 76,
 122, 158, 185, 198
 Grzybowski, Mikołaj 57
 Grzymała, Stanisław 38
 Gulczewscy, NN 150
 Guldon, Zenon 13
 Gumowski, Piotr 41
 Gutowsy h. Jeziora, ród 111
 Gutowski, szlachcic 132
 Guzowski, Piotr 101, 124
 Gwagnin, Aleksander 86, 146

Habsburg, Maksymilian 68
 Halecki, Oskar 107
 Haratym, Andrzej 19
 Henryk Walezy 47
 Herod, Patrycja Ewa 154
 Hieronim, zw. Jarosz 137
 Horn, Maurycy 12, 69, 139

Innocenty X 70

Jablecki, ks. 193
 Jabłonowska, Katarzyna 42
 Jabłonowski, Nikodem 28, 32
 Jabłonowski, Szymon 42
 Jacek z Lipy 138
 Jagodkiewicz, Mateusz 70
 Jagodkowicz, Franciszek Józef 71
 Jakaccy, ród 97
 Jakacki, Abraham 97
 Jakacki, Piotr 97
 Jakuba z Kurdwanowa 39
 Jakubczak, Sławomir 13, 17
 Jakubowicz, Paschalis 144
 Jakub z Korzkwi 130
 Jan z Andrzejewy, organista 41
 Jan z Makowa 143
 Jan II Kazimierz Waza 71, 126
 Jan III Sobieski 93
 Janeczek, Andrzej 15, 54, 149
 Janiszewscy, ród 75

Janusz III 45, 86, 108, 137, 154
 Jarczewski, Andrzej 26
 Jaworski, Rafał 39
 Jecheskiel, Dawid ben Bencjon 140, 141
 Jemielity, Witold 16, 23, 39
 Jezewski, NN 150
 Jonga, ród 111
 Jujeczka, Stanisław 142
 Juszkiewicz, Ryszard 14, 166

Kaczor, Dariusz 15
 Kalecki, Maciej 137, 138
 Kalecki, Macieja 141
 Kalinowska, Barbara 60, 90
 Kallas, Marian 16
 Kałamajska-Saeed, Maria 24, 86
 Kaniewska, Irena 48, 50, 93
 Kanigowski, Bartłomiej 48
 Kanigowski, Mikołaj 195
 Kapusta, Paweł 196
 Kargowscy, ród 59
 Karniewskich h. Dąbrowa, ród 110
 Karol V 67
 Karol XII 116
 Karol Ferdynand 70, 71, 80, 178, 181
 Karwasińska, Jadwiga 8
 Kazikowski, Stefan 86, 146
 Kazimierski, Józef 13, 14, 16, 24, 162
 Kądziała, Łukasz 117
 Keckowa, Antonina 15
 Kersten, Adam 62, 91
 Kędzierska, Zofia 13
 Kęпка, Arkadiusz 17
 Kępski, Mikołaj 197
 Kielak, Bernard 18
 Kielbicka, Aniela 15
 Kiryk, Feliks 11, 15, 54, 149
 Kitowicz, Jędrzej 191, 195, 198–202
 Klemens VIII 68, 69, 186
 Klemens z Imbramowic 83
 Klębowski, NN 150
 Kobyleńscy, ród 111
 Kobylnicki, Stanisław 52

- Kociszewski, Aleksander Leszek 45, 55
 Koczerska, Maria 39
 Koczorowska-Pielińska, Ewa 14, 181
 Kolankowski, kanonik 42
 Kolberg, Oskar 23
 Kołodziejczyk, Ryszard 13, 16, 162
 Kołodziej, Robert 93, 109
 Konarski, Stanisław 15
 Konopczyński, Władysław 38, 46, 118
 Konrad III 137
 Koński, Wiesław 18
 Korolko, Mirosław 141
 Kosek, Wiesław 9
 Koseski, Adam 24
 Kosiba, Mikołaj, *zob.* Kosiubus, Nicolaus
 Kosiubus, Nicolaus (Mikołaj Kosiba?) 73
 Kossakowscy h. Ślepowron, ród 97
 Kossakowski, Franciszek Nikodem 97
 Kossakowski, Mikołaj 97
 Kossarzewski, Krzysztof 19
 Kostka, Paweł 191
 Kostrzewowie, ród 80
 Kościk, Jan 32
 Kotowicz, Marcin Michał 74
 Kowalczyk, Agnieszka 65
 Kowalewski, NN 150
 Kownacki, Jan 48
 Kozłowski, Ignacy 204
 Krajewski, Mirosław 17, 188
 Krasińscy, ród 48, 51, 92
 Krasiński, Albert 59
 Krasiński, Andrzej 47, 48
 Krasiński, Andrzej (XV w.) 51
 Krasiński, Franciszek 47, 48
 Krasiński, Gabriel (zm. 1676) 48
 Krasiński, Jan Dobrogost 97
 Krasiński, Jan Kazimierz (1607-69) 48
 Krasiński, Ludwik (zm. po 1644) 48
 Krasiński, Mikołaj 48
 Krasiński, Stanisław (1558-1617) 48
 Krasiński, Stanisław (ok. 1585 – po 1641) 48
 Krasiński, Stanisław, sekr. król. 47
 Krasiński, Stanisław (zm. 1637) 48
 Kraszewski, Mateusz 72
 Kratochwil, Zofia 60, 61
 Krawczycki, Klemens 143
 Kromer, Marcin 86, 146
 Kryscy, ród 195
 Kryska de domo Wolska, Anna 195
 Kryski, Wojciech 195
 Krzycki, Andrzej 9, 25–29, 40–43, 59, 141, 156
 Krzyżewscy h. Grzymała, ród 111
 Kubiczek, Franciszek 131
 Kuklińscy, ród 59
 Kukliński, Jan 48
 Kukło, Cezary 11, 25, 31, 55, 162, 163, 164, 184,
 188, 205, 207, 209
 Kula, Jakub 67, 76
 Kula, Jan 66, 67
 Kulejewska-Topolska, Zofia 11
 Kulesza, Michał 124
 Kuligowski, Sławomir 17
 Kumor, Bolesław 38, 187
 Kunkel, Robert M. 24, 30, 32, 39–41, 154, 155
 Kurek, Jan 80
 Kurków, ród 77
 Kuropatnicki, Ewaryst Andrzej 146
 Kuśnierz, Kazimierz 11
 Kutrzeba, Stanisław 34, 45, 109
 Kuzno, Adam 79
 Kwak, Jan 11
- L**alik, Tadeusz 16
 Lelewski, NN 150
 Leon X 66
 Lepszy, Kazimierz 19
 Leszczyński, Stanisław 98
 Leszczyński, Zdzisław 17
 Leśniewski, Stanisław 45
 Leśniowolski, Stanisław 117, 129
 Lewicki, Jan 67, 68
 Librowski, Stanisław 14
 Limawicz, Marcin 156
 Lipski, Stanisław z Lipia 133
 Litak, Stanisław 44, 137, 185–189, 192, 197, 198, 203
 Lityński, Adam 93

- Lolo, Radosław 8, 11, 12, 16–19, 26, 38, 56, 58, 66, 90, 102, 105–107, 110, 115, 122, 153, 178, 179, 185, 187, 189, 192, 193, 196, 201, 203
- Loski, Piotr 150
- Loszowski, Michałowi 150
- Loszowski, NN 150
- Loszowski, Stanisław 150
- Lubomirski, Jan Tadeusz 13
- Ludwika Maria Gonzaga 102
- Ł**abęcki, Jan 143
- Łaski, Jan 67
- Łatak, Kazimierz 64, 72, 76
- Łączyńska-Bartoszek, Ewa 15
- Łojkowie, ród 80
- Łoska, Anny 137
- Łubieński, Maciej 71
- Łubieński, Stanisław 69, 70, 158, 191
- Łukasiewicz, Juliusz 15, 16, 77
- Łukaszyk, Romuald 23
- Łukasz z Łowicza 69
- Łukawski, Krzysztof 12, 18
- Łyjak, Wiktor Zygmunt 40, 41, 135, 136, 156
- Łysek, Stanisław 79
- M**aciejewska, Wanda 12
- Maciej, murator 40
- Maciej z Ciechanowa 54
- Maciszewski, Jarema 48
- Majewski, Dariusz 9, 12
- Makarczyk, Irena 64
- Makowski, Artur 18
- Makowski, Wawrzyniec 137
- Malaspina, Germanik 69
- Małowieski, Florian 75
- Manteufflowa, Maria 118
- Marchwiński, Roman 86, 146
- Marcin V 73
- Maroszek, Józef 38, 206
- Marszalska, Jolanta Małgorzata 65
- Mazek, Dorota 11
- Mądrach, Piotr Grzegorz 107, 144
- Mężyński, Marcin 93
- Michał I Korybut Wiśniowiecki 71
- Mierzejewscy, ród 111
- Mieszkowski, Maciej 158
- Mietz, Andrzej 17
- Mika, Krzysztof 124
- Mikołaj z Makowa, s. Pawła 143
- Mikorski, Stefan 74
- Mikulski, Krzysztof 207, 210
- Miłosławski, Bartłomiej 193
- Minakowski, Marek Jerzy 37
- Młocki, Stanisław 48
- Młodzianowski, Paweł 129
- Młodzianowski, Stanisław Kostka 118
- Modzelewski, Franciszek 136, 137
- Moniuszko, Adam 48, 100, 111, 112, 126, 147
- Morawscy, ród 111
- Morawski, Wojciech 124
- Morawski, Zbigniew 15, 77, 103, 119
- Mosakowscy, ród 111
- Mostkowski, Michał 76
- Motylewicz, Jerzy 11
- Mrozowski, Przemysław 11
- Muchański, ks. 196
- N**achman, Natan ben 139
- Nadworski, NN 150
- Nagielski, Mirosław 15, 19
- Nalbach, Stanisław 64
- Nash, Robert C. 174, 177
- Nepomucen, Jan 41
- Nieborski, Michał 195
- Niedziałkowska, Zofia 16, 18, 163, 173
- Niesiecki, Kasper 97, 98, 117, 137, 138
- Niestojewscy, ród 59
- Niszczycy, ród 48, 51
- Niszczycy, Zygmunt 97
- Nitecki, Piotr 69, 70
- Nöe, Andrzej 137
- Noskowsy, ród 117
- Noskowska, Zofia z Firlejów 138
- Noskowski, Adam 117, 138
- Noskowski, Andrzej bp 58, 68, 117, 129, 137, 144, 158

- Noskowski, Andrzej starosta 112
 Noskowski, Florian 52
 Noskowski, Jędrzej 59, 69, 98, 117, 137, 138, 144, 145
 Noskowski, Paweł 97
 Nowakowski, Tomasz 117
 Nowiński, Janusz 66, 70, 71
 Nowodworska, NN 150
 Nowodworski, Michał 23
 Nowowiejski, Antoni Julian 16, 23, 68, 70
- O**chmann-Staniszevska, Stefania 50, 93, 109
 Oczatek, Stanisław 152
 Ogonkowa, Dorota 134
 Ogonowscy, ród 111
 Ojrzyńscy, ród 75
 Olbromski, Edward 65
 Olszewski, Jan h. Pobóg 98
 Olszewski, Walenty 39, 98
 Olszowski, Stanisław 62
 Opaliński, Edward 47, 52, 117
 Opaliński, Łukasz 105
 Orłowski, Piotr 157
 Orzechowski, NN 156
 Osowscy, ród 111
 Ostrowski, Jakub 66
 Ostry, Lajbuś, *zob.* Zunz, Lajbuś Salomon vel Arie Lejb
 Owsik, NN 155
- P**akulski, Jan 17
 Palkij, Henryk 91
 Pałucki, Władysław 15, 25
 Panek (Panetius), Mikołaj 83
 Paprocki, Łukasz 71
 Parzynowscy, ród 75
 Pasek, Jan Chryzostom 160
 Paszenda, Jerzy 86
 Paulucci, Camillo 72
 Paweł V 69
 Paweł z Przedborza 60
 Pawiński, Adolf 88–90, 105, 109, 110, 114, 129, 130, 176
 Pawłowski, Stanisław 39, 40, 41
 Pazyra, Stanisław 7, 13, 15, 16, 19, 24–26, 29, 52, 53, 55, 56, 58, 59, 61, 62, 87, 107, 120, 125, 162, 163, 165–167, 182
 Pazyrzyna, Helena 13, 87
 Pełka, Jerzy 60
 Perlikowska-Puszkarska, Urszula 148
 Pieniążkówna, Zofia 59
 Pierzników, ród 77
 Piętka, Jan 24
 Pilichowski, NN 150
 Piotrowski, Jerzy 14
 Piotrowski, Marek 17
 Piskadło, Antoni 146
 Piszczatowska, Janina H. 107, 121, 124, 125, 128, 129, 132
 Plewako, Andrzej 125
 Podoscy, ród 48
 Pomaski, Adam 129
 Poniat, Radosław 101, 124
 Poniatowski, Michał Jerzy 8, 72, 131, 136, 158, 180, 185, 193, 202
 Popielski, Jan 154
 Popielski, Paweł 52
 Popielski, Wojciech 154, 156, 157
 Poppe, Danuta 14
 Prażmowskich, ród 92
 Prokop, Krzysztof Rafał 142
 Przańskowicz, Andrzej 75
 Przasnek, Albert/Wojciech 79
 Przedwojewska, Zofia z Bielińskich 59
 Przedwojewski, Andrzej 59
 Przedwojewski, Wojciech Aleksander 59
 Przeradowski, Paweł 118
 Przeradowski, Wojciech 118
 Przyboś, Adam 91
 Przybyłek, Łukasz 19, 62, 105, 114, 116
 Przyjemscy, ród 92
 Przyjemski, Ignacy 98
 Przyjemski, Tomasz 98, 99
 Przyjemski, Wojciech 98
 Pułaski, Kazimierz 98

- R**adziejowscy, ród 92
 Radziejowski, Hieronim 93
 Radziejowski, Jan 67
 Radziejowski, Mikołaj 67
 Radziejowicz-Winnicki, Rafał 40
 Radziminska, NN 150
 Radziwiłł, Janusz 97
 Radziwiłł, Jerzy 68, 69
 Ręczański, NN 150
 Richling, Andrzej 23, 118
 Rogozewski, Piotr 196
 Rohde, Johann 144
 Rolka, Maciej 79
 Rolka, Marcin 79
 Rolkowie, ród 77
 Roman, Jan (zm. 1627?) 48
 Różanowski, Tomasz 203
 Rudziański, Wawrzyniec 131
 Rudzioński, Wawrzyniec 196
 Russocki, Stanisław 16, 24
 Rutkowska, Grażyna 117
 Rybus, Henryk 64
 Rykaczewski, Feliks 70
 Rynkiewicz, Szymon 103
 Ryszczewski, Samuel 70
 Rzymosarski, Baltazar, *zob.* Smosarzius, Baltazar (zm. 1569)
- S**amsonowicz, Henryk 11, 15, 16, 24, 27, 31, 38, 178, 205
 Sarbiewski, Balcer 48
 Sarbiewski, Jan 52
 Sarbiewski, Maciej Kazimierz 146
 Sawicki, Jakub 13
 Seroka, Henryk 27
 Sgierski, Stanisław 150
 Siemowit III 60
 Siuchniński, Mateusz 24
 Skarga, Piotr 187, 189
 Skarzinski, NN 150
 Skłod, Marcin 34
 Skluski, NN 150
 Skorubski, mieszczanin 132
- Skrzeczek, Jan 196
 Skupieński, Krzysztof 27
 Skupiewicz, Marcin 74
 Słojewski, Jan 197
 Smieczynski, Stanisław, *zob.* Śmieciński, Stanisław
 Smosarzius, Baltazar (zm. 1569) 61
 Sobania, Leonard 80
 Sobczak, Antoni Krzysztof 62
 Sołtan-Lipska, Aleksandra 43, 61, 83, 143, 157
 Sopocka, Dorota 51
 Sosnowski, Józef 72
 Stanisław, ks. maz. 86, 154
 Stanisław z Ruskołęki 34
 Stanisław August Poniatowski 98, 103, 125, 126, 130, 139, 185, 193
 Staniszewski, Jan 98
 Staniszewski, Zdzisław 50, 93, 109
 Starczewski, Jan 60
 Starowolski, Szymon 146
 Stawarz, Andrzej 16
 Stawski, Marek 65, 73, 75
 Stebelski, Adam 8
 Stefan z Krakowa 41
 Stefan I Batory 47, 52, 68, 103, 138
 Stępkowski, Lech 13
 Strzeszewscy, ród 75
 Sucheni-Grabowska, Anna 13, 33, 51, 113
 Sulimierski, Filip 23, 107
 Sułkowska-Kurasiowa, Irena 12
 Sułowski, Zygmunt 23
 Surdacki, Marian 185, 186, 187
 Suski, Sławomir 125
 Sychowicz, Krzysztof 17
 Sygietyńska, Hanna 24, 107
 Szacherska, Stella Maria 13, 33
 Szafranski, Włodzimierz 17
 Szczepański, Janusz 12, 13, 16–18, 107, 123, 127, 130, 139, 140, 141, 162, 189
 Szczerbatko, Kazimierz 17
 Szczurzyński, Stanisław 59
 Szczygielski, Wacław 91, 98
 Szczygieł, Ryszard 27, 28, 165
 Szembek, Jan 98

- Szembekowa, Ewa z Leszczyńskich 98
 Szembekowie, ród 92
 Szodrski, Andrzej Stanisław 141, 142
 Szreński, Feliks 103
 Szulist, Władysław 25, 53
 Szwagrzyk, Józef Andrzej 128, 181
 Szweykowski, Wojciech Anzelm 142
 Szyszkowski, Marcin 69, 70, 155, 158
 Szyszkowski, Mikołaj 70
- Ś**lubowska, Dorota 45
 Śmiecińscy, ród 59
 Śmieciński, Stanisław 48, 59
 Święcicki, Jędrzej 13, 86, 87, 107, 119, 146
 Świętek, Andrzej 80
 Świnołęcki, Wojciech 40
- T**ańscy, ród 110
 Tarnowski, Jan Spytek 113
 Thubicki, Wojciech 197
 Tolibowski, Wojciech 70, 178
 Tolicki, Balcer 59
 Tomasz à Kempis 83
 Tomasz z Tarnowa 42
 Tomczak, Andrzej 91
 Turkowski, Romuald 24
 Tyszkiewicz, Jan 12, 56, 102, 106, 122, 167
- U**bysz, Jędrzej 193
 Uciński, ks. 196
 Umięcki, Andrzej 54
 Urban, Waclaw 47
 Uruszczak, Waclaw 51, 92, 100, 111
 Uściński, ksiądz 42
- V**anat, Albert/Wojciech 79
- W**ajs, Hubert 124
 Walczuk, Eugeniusz 14
 Walenty z Ciechanowa 54
 Waleszczak, Radosław 16
 Walewski, Władysław 23, 107
 Wałaszyk, Jarosław 62
- Wanag, Józef 125
 Waniczkówna, Helena 117
 Waśniewski, mieszczanin 132
 Wawrzyniec z Serocka 154
 Wawrzyńczyk, Alina 13
 Weiss, Anzelm 27
 Wesolek, Izaak 107, 127, 128, 132, 139, 140
 Wessel, Adam Augustyn 142
 Wessel, Barbara ze Sztarembeków 142
 Wessel, Franciszek 117
 Wessel, Franciszek Stanisław 117
 Wessel, Janusz 117
 Wesselowie h. Rogala, ród 117
 Wessel, Stanisław 142
 Wessel, Wojciech 117
 Węgrzynek, Hanna 139
 Wichrowski, Melchior 48
 Wilkanowski, Adam 51, 54
 Wilk, Jan 14
 Wilk, Stanisław 107
 Wiśniewski, Krzysztof 9, 12, 14, 18, 28, 36, 54,
 55, 57, 101, 123, 149, 165, 176, 178, 180, 183
 Wittyg, Wiktor 26, 27, 61, 81
 Władysław IV 48, 52, 56, 70, 159
 Władysław VI 48
 Wojas, Zbigniew 15
 Wojciech z Bogatego 135
 Wojciech z Wierciochów 45
 Wojciechowski, Bronisław 91, 98
 Wojsław/Wojsławski, Jan (ok. 1480–1549) 86
 Wojtyska, Henryk Damian 14
 Wolenski, NN 150
 Woźniakowa, Maria 12, 15
 Wójcik, Agata 17
 Wrede, Marek 11
 Wróblewski, Gotard 156
 Wrzeszcz, Maria 130
 Wyrobisz, Andrzej 206
- Z**abiczki, NN 150
 Zabłocki, Stanisław 25
 Zaborowski, NN 150
 Zagrodzki, Tadeusz 148, 149

- Zahorski, Andrzej 15, 163
 Zakliczewski, Jan 134
 Zakrzewski, Stanisław 129
 Zakrzewski, Wawrzyniec 134
 Zaleski, Jan 136, 137
 Zalewski, Marek 17
 Załuski, Andrzej 156
 Załuski, Andrzej Chryzostom 37, 38, 130, 138, 178
 Załuski, Andrzej Stanisław Kostka 28
 Załuski, Walenty 22, 23, 37, 39–42, 196
 Zamowidnia (zw.), Jan 40
 Zamoyski, Jan 68
 Zamoyski, Jerzy 69, 70
 Zapisichowie, ród 77
 Zawadzcy, ród 75
 Zawadzki, Jan 48, 127
 Zbrozek, Stanisław 150
 Zdziarscy, ród 75
 Zdzarski, Jan 72
 Zielińska, Teresa 117
 Zieliński, Jan, kan. krakowski 193
 Ziemann, Eugeniusz 107
 Zunz, Lajbuś Salomon vel Arie Lejb 141
 Zygmunt I Stary 25, 45, 52, 62, 67, 76, 90, 102, 103, 113, 139, 154, 207, 211
 Zygmunt II August 47, 62, 92, 100, 103, 104, 117, 119, 125, 126, 141, 148
 Zygmunt III Waza 48, 68, 69, 97, 117, 148
 Zygmunt, Margrabia brandenburski 69
 Zygner, Leszek 16, 17, 32, 39
 Żabicki, Stanisław 148
 Żaboklicka, Anna 13, 18
 Żebrowski, Rafał 144
 Żebrowski, Tadeusz 24, 25, 39, 44, 60, 130, 155
 Żochowski, Mieczysław 24
 Żochowski, Mikołaj 48
 Żuk, Jędrzej 197
 Żyromski, Marek 32

Skorowidz nazw geograficznych

I Rzeczypospolita, *zob.* Polska

Andrzejewo 9, 23–44, 154, 163, 191, 196, 205,
206, 207, 209, 210, 211

Andrzejów (Cierpięgi), ob. cz. Gniezna 26

Arciechów (ob. Arciechowo), w. pow. kamieniec-
ki 155, 158

Austria 118

Bari, księstwo 51

Bartniki, w. ob. nieistniejąca 39

Białobrzegi 26

białostocki, departament 92

Biedrzyce, w. pow. makowski 118, 119

Bielino, w. pow. ciechanowski 195

Bielsk (d. Bielsko), pow. płocki 143, 193, 196

Błędów, w. 37, 178

Błonie 66

Bochnia 15, 54, 101, 149

Bodzanów, w. 17, 72, 191, 194, 199, 200

Boguszyn, w. pow. wyszogrodzki 73, 75, 77, 81, 82

Bolin, w. pow. wyszogrodzki 73, 75

Borek, w. 39

Borowie, w. pow. garwoliński 162

Brańsk 25

Brańszczyk, w. 25

Brody, w. 68

Brok 25, 27, 33, 34, 37, 43

Brok, rz. 23, 39

Brok, Mały, rz. 23–25, 30, 34

Brześć 103

Brzeźnica, *zob.* Jędrzejów

Budziszewo-Kseksoły (d. Budziszewo-Gzegzóły)
39

Budziszewo-Śledziony, w. 39

Budzyno, w. pow. makowski 110, 120, 130, 131

Budzyno-Bolki, w. pow. makowski 110

Budzyno-Cygany, w. pow. makowski 110

Budzyno-Nawiery, w. pow. makowski 110

Bug, rz. 23, 25, 36, 146, 147, 151, 153

Buraków, ob. cz. m. Łomianki 162

Bydgoszcz 53, 207

Cedzyn, w. pow. kolneński 90

Cegielnia, w. pow. wyszogrodzki 75

Chelchy Kmiece, w. pow. makowski 120

Chmielewo, w. pow. wyszogrodzki 73, 75

Chociszewo (d. Kocieszewo), w. pow. płoński 73

Chorzele 16, 25, 43, 45, 53, 124, 174, 191, 194, 197

Chruszczewo (d. Chroszczewo), w. pow. ciecha-
nowski 59

Chrzanowo, w. pow. ciechanowski 51, 110, 130,
131

Chrzanowo-Brody (ob. cz. Chrzanowa), w. 120,
130

Chrzanowo-Bronisze, w. pow. makowski 110,
120, 130

Chrzanowo-Godawy, ob. cz. w. Chrzanowo pow.
makowski 110, 120, 130

Chrzanowo-Marki, ob. cz. w. Szelków pow. ma-
kowski 110, 120, 130

Chrzanowo-Tworki, w. pow. makowski 110, 120,
130

Chyliny, w. pow. makowski 130, 131

ciechanowska, ziemia 16, 42, 45–48, 50, 52–54,
59, 89, 109, 113, 118

ciechanowskie, województwo 113

ciechanowski, powiat 45, 48, 115, 127, 130

Ciechanów 9, 12, 14, 16, 18, 24, 29, 45–63, 104,
114, 120, 124, 128, 131, 139, 140, 141, 150,
162, 163, 166, 174, 183, 196, 203, 205, 209

Cierpięgi, *zob.* Andrzejów (Cierpięgi)

Czarnowo, w. pow. kamieniecki 155

Czempin, pow. kościański 141

Czersk 31, 120, 149, 154

czerska, ziemia 52, 117

Czerwińsk nad Wisłą 9, 17, 64–85, 157, 205–207,
209, 210, 211

czerwińskie, opactwo 65, 67–73, 76, 90

Czyżew, w. pow. wysokomazowiecki 38, 40

Dąbrówka, w. pow. makowski 130, 131, 138

Dłutowo, Stare (d. Dłotów), w. pow. działdowski
59, 162

Dobrzyń (ob. Dobrzyń nad Wisłą) 72

dobrzyńska, ziemia 14, 71

Domosław, w. pow. nowomiejski 67

Drobin 191, 195, 199

Drohiczyn 103

Dzierzenek, w. pow. rypiński 196

Dzierzno, w. pow. rypiński 196

Elbląg 53, 181

Europa 69, 174, 176, 177

Fordon, ob. cz. Bydgoszczy 53

Frankfurt nad Menem 140

Gać, w. pow. łomżyński 103

Garwolewo, w. pow. wyszogrodzki 73, 75

Garwolin 124, 149

Gawarzec Dolny (d. Wielki), w. pow. wyszogrodzki 73, 75

Gawarzec Górny (d. Mniejszy), w. pow. wyszogrodzki 73, 75

Gąbin 16, 157, 165

Gąski, w. pow. ciechanowski 60

Gdańsk 15, 31, 33, 34, 36, 52–54, 77, 79, 101,
104, 123, 128, 129, 149, 155, 160, 181, 205,
206, 209, 210

Głębokie Kąty, w. woj. ciechanowskie 45

Gniezno 26

Godlewo-Cechny, w. pow. nurski 39

Godlewo-Gorzejewo, w. pow. nurski 39

Godlewo-Olszewo, w. pow. nurski 39

Gołbie-Leśniewo (d. Gołbie), w. pow. ostrowski 39

Gołmin, w. pow. nowomiejski 53

Gorysze, w. pow. ciechanowski 60

Gostynin 61, 73, 124, 165

Goworowo, maj. 90

Górki, folwark 173

Górzno 34, 189, 191–193, 196, 197, 200

Grabowo, w. pow. kolneński 25, 43

Grabowo-Podaki (d. Grabowo Wielkie), w. pow.
przasnyski 195

Grajewo 25

Grędzice, w. pow. ciechanowski 51, 62

Grodno 25, 98, 103, 113

Grodzick-Ołdaki, w. 39

Grodzisk Mazowiecki 16, 149

Gromin, w. pow. nowomiejski 53

Guzów, w. pow. szydlowiecki 97

Iłża 27

Jabłonowo-Klaczce, w. pow. ostrowski 39

Jachy, w. (ob. Przeździecko-Jachy) 42

Jackowo, w. pow. kamieniecki 155

Janikowo, w. pow. wyszogrodzki 73, 75

Janki, w. pow. kamieniecki 155

Jankowo (d. Janikowo), w. pow. makowski 114, 130

Janowo, w. pow. nurski 39, 42

Januszewo, w. pow. płoński 156

Jarosław 140

Jasienica, w. pow. ostrowski 39, 40

Jeziorna, w. pow. piaseczyński 97

Jeżewo, w. pow. świecki 41

Jędrzejów 26, 142

Kalabona (ob. Zwola Poduchowa), w. pow. garw.
wol. 162

Kamieńczyk 43, 120

Kampinos, maj. 67

Karniewo, w. pow. makowski 41

- Karniszyn, w. 26
 Kircholm 97
 Kleczkowo, w. 25, 154
 Klonowo, w. 66
 Knyszyn 103
 Kobylnica, maj. 66
 Kochowo, maj. 66
 kolneński, powiat 89, 90, 100
 Kolno 16, 103, 200
 Kołaki Kościelne (d. Kołaki Stare), w. pow. zam-browski 38, 42
 Komorowo, maj. pow. ostrowski 42
 Komsin (d. Komsino), w. pow. wyszogrodzki 73, 75
 Konopki, w., pow. przasnyski 53
 Korona (Królestwa Polskiego), *zob.* Polska
 Kownaty-Maciejowięta (d. Pawłowice), przys. w. Kownaty pow. płoński 195
 Kownaty, w. 195, *zob. też* Pieńki-Trosany
 Kozłów, w. pow. garwol. 162
 Kraków 11, 12, 14, 15, 18, 23–27, 34, 38, 41, 46–48, 51, 53, 54, 61, 64–66, 70, 71, 81, 83, 85, 86, 89, 100, 101, 107, 112, 113, 116, 117, 119–121, 128, 133, 137, 143, 146, 149, 154, 155, 157, 160, 181, 184, 186, 189, 191, 201, 210
 Krasne, w. pow. przasnyski 47, 71
 Kromnowo, w. 67
 Króle (ob. Króle Duże), w. 42
 Królestwo Polskie, *zob.* Polska
 Królewiec 52, 53, 120
 Księstwo Pruskie, *zob.* Prusy
 Kuleszki-Zumbki, w. 39
 Kuligowo, w. pow. kamieniecki 155, 157
 Kurowo, w. pow. przasnyski 47
- L**achowo, w. pow. kolneński 90
 Lipiny, w. pow. sandomierski 66
 Lipno 72, 157, 191, 192
 Litwa 92, 129, 146, 176, 198
 Liw, w. 29, 143, 166–168
 Liw Nowy 29, 31
 Liw Stary 30
 lubelski, powiat 24
- Lublin 23, 53, 92
 Lubotyn, maj. 66
 Lwów 15, 29, 36, 54, 101, 123, 149, 176
- Ł**askarzew 27
 Łętownica (d. Lentownica), w. 29, 32, 36, 39, 42
 Łętowo, Puszcza 89
 Łomża 6, 9, 14, 16, 17, 61, 86–106, 120, 122, 124, 129, 159, 162, 163, 166, 167, 173–177, 180, 183, 184, 189, 201, 205–207, 209–211
 Łomżyca, w. 104
 łomżyńska, ziemia 25, 87–90, 92–94, 97–99, 103, 104, 118, 186
 łomżyński, powiat 89, 90, 92, 100
 łomżyński, powiat grodzki 89
 Łomżyńskie, Międzyrzecze 23
 Łowicz 14, 16, 69, 70, 167
 Łódź 14, 128
 łukowski, pow. 26
 Łuniewo (ob. Łuniewo Wielkie), w. 42
 Łydynia, rz. 53, 57, 63
- M**akowica, w. pow. makowski 114, 130
 Makowica, rz. 118
 makowska, ziemia 99, 107, 132
 makowski, powiat 108–112, 114–118, 129
 Maków Mazowiecki 9, 12, 17, 29, 56, 107–145, 149, 167, 184, 191, 193, 196, 197, 199, 205, 207, 209, 211
 Małachowo, w. pow. bielski 197
 Małopolska 27, 51, 76, 89, 163–165, 184, 198, 207, 211
 mazowieckie, województwo 13, 20, 25, 33, 45, 47, 51–53, 56, 57, 59, 62, 89, 91, 93, 102, 105, 108–110, 113–116, 118, 120, 121, 126, 128, 147–150, 153, 154, 166, 171, 175, 176, 183
 Mazowsze, *passim*
 Mianowo, w. 39, 40, 42
 Miastkowo, w. 90
 Mińsk Mazowiecki 17, 157
 Mława 14, 16, 33, 53, 56, 62, 143, 166, 169, 171, 174, 196, 197, 203
 mławska, ziemia 14, 166, 169, 171

- Modzele-Zakliczewo, ob. cz. w. Zakliczewo pow. różański 130
- moskiewskie, państwo, *zob.* Rosja
- Mrocзки (ob. Przeździecko-Mroczuki), w. 42
- N**arew, rz. 86, 89, 103, 106–108, 116, 118, 146, 147, 153, 206, 210
- Nasielsk 16, 66, 67, 146, 193, 194
- Niderlandy 174
- Niedzborz (ob. Niedzbórz) 111, 194
- Nienalty, w. 39
- Niesiebėdy, w. 47
- Nieszawa 77
- Nowe Miasto 31, 123, 124, 128, 146, 149, 150, 174, 194, 202
- Nowogród 87, 89
- Nur, w. 25, 31, 33, 38, 103, 149, 174, 180
- nurska, ziemia 24, 25, 33, 89, 99, 118, 186
- O**biecanowo, w. pow. makowski 120, 130
- Olszyny (d. Olszyny-Słubica), w. pow. łomżyński 90
- Ołdaki (d. Nowa Wieś Ołdakowska), w. pow. ostrołęcki 90
- Opinogóry, w. pow. ciechan. 156
- Orzyc, rz. 25, 108, 111, 112, 114, 117–121, 123, 126, 131, 145
- ostrołęcki, powiat 89, 90, 99, 100
- Ostrołęka 16, 29, 90, 102, 162, 163, 167, 173, 174, 177, 183
- Ostrów Mazowiecka 16, 23, 25, 30, 33, 132, 183, 191
- P**acyna, w. pow. gostyniński 162
- Pajewo, w. 59
- Parlin, pow. wyszogrodzki 73, 75
- Pawłowo Kościelne, pow. przasnyski 155
- Pęchcino, w. 59
- Pęchratka, w. 36, 42
- Piaseczno 16, 124, 174
- piaseczyński, powiat 16
- Piaski, w. pow. wyszogrodzki 77, 82
- Pieńki-Sobotki, w. 39
- Pieńki-Trosany, w. 39
- Pieńki-Żaki (d. Pieńki-Paprotnia), w. 39
- Piotrków Trybunalski 25, 52, 67, 76, 102, 109, 154
- Płock 7–9, 12, 13, 16–18, 22, 23, 26, 29, 30, 32, 40, 55, 57, 67, 76, 87, 122, 123, 158, 162, 166, 178, 185, 186, 189, 192, 201
- płocka, ziemia 158, 185
- płocki, departament 92
- płockie, województwo 13, 14, 33, 47, 53
- Płodownica, maj. 48
- Płońsk 196
- Pobyłkowo, w. pow. serocki 147
- Podgórze, w. 66
- Podlasie 89, 120, 163, 205, 206, 209, 210
- Polska 7, 11, 16, 17, 19, 20, 24, 27, 31, 36, 45, 46, 52, 53, 58, 61, 63, 68, 69, 71, 72, 76, 77, 81, 86, 88–90, 92, 93, 99, 101, 103, 107–109, 113, 114, 117, 118, 131, 140, 141, 144, 146, 160, 162, 163, 165, 173, 176, 177, 184–189, 191, 192, 198, 208
- Połomia (pow. przasnyski), w. 39
- Pomiechówek, w. 66
- Poniatów, osada leśna 26
- Popielizyno, w. pow. zakroczym. 154
- Popowo, w. pow. serocki 155, 157
- Powielino, w. pow. serocki 155
- Poznań 103
- Północnomazowiecka, Nizina 23
- Praga, ob. cz. w. Drwały pow. wyszogrodzki 75
- Prusy 33, 47, 52, 53, 57, 92, 103, 167, 176, 179, 207, 209
- Prusy, Królestwo 92
- Prusy Królewskie 165
- Prusy Książęce 52, 89, 123, 205
- Prusy Nowowschodnie 92
- przasnyski, powiat 45, 49, 73, 95
- Przasnysz 29, 33, 45, 53, 56, 120, 123, 124, 126, 128, 149, 162, 166, 167, 174, 191, 193, 200
- Prąszewko, w. 51
- Przeździecko-Drogoszewo, w. 39
- Przeździecko-Dworaki, w. 39
- Przeździecko-Jachy, w. (d. Jachy) 39
- Przeździecko-Lenarty, w. 39

- Przeździecko-Mroczy, w. (d. Mroczy) 39
 Przeździecko-Opaty, w. 39
 Przeździecko-Pierzchały, w. 39
 Przywilcz (d. Przywilcze), w. pow. ciechanowski 195
 Pułazie, maj. 42
 Pułtusk 11, 12, 14, 16–18, 23, 24, 26, 28–30, 36, 52, 72, 87, 108, 120, 122, 137, 143, 153, 157, 162, 167, 171, 173, 177–184, 186, 188, 189, 194, 196, 200, 201, 207, 211
- R**aciąż 189, 191, 193, 194, 196, 197, 199, 200, 202, 203
 Radzanów, w. pow. raciąski 194
 Raszyn, w. pow. pruszkowski 162
 Rawa 16
 rawska, ziemia 15
 rawskie, województwo 13, 15
 Romanowo, w. pow. makowski 120, 132
 Rosja 174
 Rosochate Kościelne, w. 38, 40
 Różan 29, 56, 103, 108, 109, 111–113, 120, 126–128, 137, 174, 183, 189, 193, 196, 197
 różańska, ziemia 9, 89, 98, 99, 108–113, 118, 121, 122
 różański, powiat 109, 111
 Ruskołęka, w. (ob. Stara Ruskołęka) 29, 34, 37, 39, 42
 Ruś 103
 Rutki-Kossaki (d. Rudki), w. 38
 Rynia, w. pow. kamieniecki 155
 Rypin 17
 Rzeczypospolita, *zob.* Polska
 Rzeczypospolita Obojga Narodów, *zob.* Polska
 Rżany, w. pow. węgrowski 36
- S**andomierska, ziemia 66
 sąchocki, powiat 45, 109
 Serock 9, 17, 33, 52, 120, 124, 125, 129, 141, 146–160, 181, 192, 196, 201, 205–207, 209–211
 serocki, powiat 146, 147
 Sielec, w. pow. wyszogrodzki 73, 74, 75
 Siennica. rz. 89
- Sierpc 17, 61
 sierpecka, ziemia 17
 Skandynawia 174
 Skępe, pow. lipnowski 188
 Skierniewice 71
 Skłody-Piotrowice (d. Skłody Piotrowięta), w. 42
 Skłody-Stachy (d. Skłody Małe/Wielkie), w. 42
 Skłody Średnie, w. 42
 Słoniawy, w. pow. makowski 114, 130, 131
 Służew, w. 90
 Smolewo, w. 66
 Smółkowo, w. pow. makowski 131
 Smrock (d. Smrocko), w. pow. makowski 114, 116
 Sobolew, w. 66
 Sochaczew 16, 120, 165
 sochaczewska, ziemia 16
 Sochocin 149, 150, 188
 Soje, w. pow. makowski 130
 Sokołowo, w. pow. kamieniecki 155
 Sona, rz. 53
 Stanin (d. Andrzejów), pow. łukowski 26
 Stanisławów 31, 192, 193, 199, 202
 Strużewo, w. 59
 Strych, maj. 66
 sulejowskie, opactwo 142
 Sulerzyż, w. woj. płockie 111
 Sypniewo, gm. 118
 Szczepankowo, maj. 90
 Szczerczewo (d. Ścieszewo), cz. Janikowa pow. płoński 73, 75, 77, 81, 82
 Szczuki, w. 47
 Szczytno 53
 Szlasy-Złotki (d. Ślasy-Złotki), w. pow. makowski 132
 Szreńsko, pow. płocki 191–193, 196
 Szwecja 69
 Szwelice, w. pow. makowski 143
- Ś**ładów, w. pow. sochaczewski 66, 67
 Śląsk 88, 104, 109, 198
 Ślężany, w. pow. kamieniecki 155
 Ślina, rz. 89
 Śmiecin, w. 59

- Świerże-Kielcze (d. Świerze-Kielcze) 39, 42
 Świerże-Leśniewek (d. Świerze Leśne) 39
 Świerże-Panki (d. Świerze-Panki), w. 39
 Świerże-Tworki (d. Świerze), w. 39
 Świerże Wielkie (d. Świerze Wielkie), w. 39
- T**argonie, w. pow. ciechanowski 195
 Tarnów 40, 42
 Tłuszcz (d. Tłocznic), w. pow. makowski 131
 Topisuka, cz. Łomży 104
 Toruń 39, 77, 104, 155, 207, 210
 Trąbki, w. pow. makowski 137
 Turczyn, w. 66
 Tykocin 25, 99
- U**chacz, maj. 66
 Udrzyn, w. 36
 Ukraina 205, 206, 209, 210
- W**apiennica, maj. 66
 Warka 16
 Warmia 69, 98
 Warszawa 8, 10–20, 23–30, 33, 35–39, 45–48, 50–52, 54, 55, 61, 65–69, 71, 72, 75, 77, 81, 86, 87, 89, 91, 92, 97, 99–101, 103, 107, 110, 111, 120, 122–125, 128, 131, 139, 141–143, 146, 148, 149, 160, 162, 163, 166, 167, 170, 174, 176–178, 180, 181, 184, 191, 192, 195, 198, 203, 206
 warszawska, ziemia 52
 Warszawskie, Księstwo 118
 Wielkie Księstwo Litewskie, *zob.* Litwa
 Wielkopolska 51, 89, 142, 162, 165, 192, 198, 207, 211
 Wierzbica, w. pow. serocki 147
 Wilkowiec, maj. 67
 Wilkowuje, w. pow. wyszogrodzki 75
 Wilkowuje Opackie, w. pow. wyszogrodzki 73, 75
 Wilkowuje Szlacheckie, w. pow. wyszogrodzki 73, 75
 Wilno 25, 103, 141, 148, 189
 wiska, ziemia 25, 52, 53, 89, 99, 186
 Wisła, rz. 17, 34, 52, 64–66, 72, 75, 76, 77, 80, 104, 206, 210
- Wizna, w. 16, 154, 162, 172
 Włocławek 34, 52, 77, 78, 79, 104, 128, 151, 206, 210
 Włoszakowice 25
 Wola (d. Wola Czerwieńska), w. pow. wyszogrodzki 47, 73, 75, 77, 82
 Wola Kiełpińska, pow. legionowski 147
 Wola Krasieńska, w. 47
 Wola Śladowska (ob. cz. Śladowa), w. gm. Brochów 66, 67
 Wolica, w. pow. kamieniecki 155
 Wólka Zaleska, w. pow. serocki 155, 157
 Wrocław 15, 48
 Wronie, w. 24, 25, 28, 30, 36, 39, 43
 Wyki, ob. nieistniejąca w. pow. serocki 147
 Wyspy Brytyjskie 174
 Wyszaków 16, 25–27, 29, 34, 43, 146, 191, 193, 197, 202, 203, 207, 211
 wyszogrodzka, ziemia 52, 68, 118
 Wyszogród 29, 72, 73, 75, 77, 83, 165, 167, 189, 196, 199, 202
- Z**abłocie, w. pow. serocki 155
 Zagajnica, Puszcza 89
 Zajezerze, w. pow. kozienicki 162
 Zakliczewo, w. pow. makowski 120, 130, 131
 Zakroczym 17, 56, 99, 120, 148–151, 155, 165, 174, 206, 210
 zakroczymska, ziemia 16, 52, 113, 118, 146, 147, 149, 154
 Zakrzewo, w. pow. makowski 120, 130, 131
 Zalesie, w. pow. serocki 155, 157
 Załęgi, ob. cz. w. Gołbie-Leśniewo 39
 Załubice, w. pow. kamieniecki 155
 Załuski, w. 22, 36, 39, 178, *zob.* Załuski-Lipnowo
 Załuski-Lipnowo, w. 39
 zambrowski, powiat 89, 100
 Zambrów 38, 100
 Zarębin, w. pow. wyszogrodzki 73, 74, 75
 Zaręby Kościelne, w. pow. ostrowski 38
 Zawady Kościelne, w. pow. białostocki 38
 Zdziarka (d. Żdzarka), w. pow. płoński 74, 75
 Zegrze 156

Zgorsz, w. 47
Zielona, Puszcza 98
Zuzela, w. 38

Żabików, w. pow. serocki 157
Żabin Karniewski (d. Żabino-Karniewo), w. pow.
makowski 131